

821.842.
7-36.

«KAMOLOТ»
KUTUBXONASI

Антуан де Сент-
Экзюпери

Кичкина шаҳзода

Книга должна быть
возвращена не позже
указанного здесь срока

Количество предыдущих
выдач

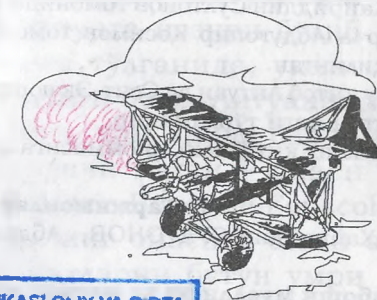
--	--

«KAMOLOT»
KUTUBXONASI

Антуан де Сент-
Экзюпери

Кичкина шаҳзода

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA
MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI CHIRCHIQ DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

AXBOROT RESURS MARKAZI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA
MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI CHIRCHIQ DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

AXBOROT RESURS MARKAZI
2-FILIALI

ЯНГИ АСР АВЛОДИ
ТОШКЕНТ
2015

УЎК: 821. 112. 5 -3
КБК: 84(4Фра)
Э-36

Антуан де Сент-Экзюпери. Кичкина шахзода; Истеҳком; Ҳикматлар / Сўзбоши муаллифи ва масъул муҳаррир профессор А.Х.Саидов. – Тошкент: «Янги аср авлоди» 2015. – 140 бет.

Антуан де Сент-Экзюпери – XX аср француз адабиётининг йирик намояндаларидан бири, моҳир учувчи, шоир, ёзувчи, ёшу қарининг севимли асари «Кичкина шахзода»нинг муаллифи.

«Учувчи» (1926), «Жанубга хат» (1929), «Тунги парвоз» (1931), «Башар сайёраси» (1939), «Ҳарбий учувчи» (1942), «Истеҳком» (1948), «Ёшлик мактублари» (1953) каби асарлар Антуан де Сент-Экзюперининг қаламига мансубдир.

Антуан де Сент-Экзюперининг асарлари дунёнинг 200 тилига таржима қилинган. Жумладан, унинг «Кичкина шахзода» асари Хайриддин Султонов томонидан ва «Истеҳком» қиссасидан парча Абдуғопир Қосимов томонидан ўзбек тилига таржима қилинган.

Ушбу китоб Антуан де Сент-Экзюперининг ўзбек тилида еттиланган янги тўпламидир.

Асар кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган.

Таржимонлар:

Хайриддин СУЛТОНОВ, Абдуғопир ҚОСИМОВ

Сўзбоши муаллифи ва масъул муҳаррир профессор

Акмал САИДОВ

ISBN 978-9943-27-233-0

© Антуан де Сент-Экзюпери. «Кичкина шахзода»; «Истеҳком»; «Ҳикматлар». «Янги аср авлоди», 2015 йил.

*«Мен учун учиб ва ёзиш бир нарса.
Муҳими – ҳаракат қилиш,
муҳими – ўзлигингни англаш»
Антуан де Сент-Экзюпери*

АНТУАН ДЕ СЕНТ-ЭКЗЮПЕРИ – УЛИМЛАРНИ ДОҒДА ҚОЛДИРГАН УЧУВЧИ ВА ФАЙЛАСУФ АДИБ

Мамоқур француз ёзувчиси, шоир ҳамда моҳир ҳарбий учувчи Антуан Мари Жан-Батист Роже де Сент-Экзюпери (Antoine Marie Jean-Baptiste Roger de Saint-Exupéry) 1900 йилнинг 29 июнида Франциянинг Лион шаҳрида дунёга келган.

Экзюперилар oilасида беш фарзанд бўлиб, Антуан oilада учинчиси эди. Антуаннинг отаси адвокат бўлган, бироқ суғурта нозири бўлиб ишлаган. Антуан тўрт ёшга тўлганида, унинг отаси давлат oilамдан утганлиги боис, Антуаннинг тарбияси билан ҳам дўсти, ҳам унинг барча ишларини назорат қиливчи киши – онаси Мари Жан де Фонсколомб (Marie Boyer de Fonscolombe) бўлган. Антуаннинг онасига ёзган айрим хатлари (Антуан бу хатларни бутун умри давомида ёзган) бадий миниатюранинг дурдонасидир. Антуанда халқ эртакларига нисбатан мунобат, мусиқа, рассомчилик, адабиётга қизиқишнинг эрта пайдо бўлганлиги онасининг хизмати.

Кичик Антуан ёшлик чоғларида жуда шўх, ўта қизқичқил бўлиб, ўчоқдаги ёниб турган оловга қараб соатлаб хаёл суришни севган. Шу билан бирга, у табиатан қувноқ, қўнгли очик ҳамда oilабо қобилиятларнинг соҳиби бўлган: шеърлар

ёзган, расм чизган, скрипка чалган, битмас тасвирлар, ганмас уйлар ва фантазияга бой бўлган. Биринчи даражаси унинг энг катта қизиқиши техникага бўлган, қўлдан келадиган техника даврининг тезлигини сезиб тургандай бўлган. Антуан ёшлигида тунукадан телеграммалар фон ясаган, 12 ёшида эса самолёт-велосипед ишлатишни тиро қилган ва унда оломоннинг «Антуан де Сент-Экзюперига шон-шарафлар бўлсин!» деган ҳайратомуз олқишлари остида ҳавога кўтарила олмаганини эсимда тутаётган.

Антуан биринчи марта 1912 йилда Амберьедаги (Ambergieu-en-Bugey) авиация майдонида самолётда ҳавога кўтарилган. Ўша пайтда самолётни машҳур учувчи Габриэль Вроблевски-Салве (Gabriel Wroblewski-Salvez) бошқарган.

Антуан 1908 йилда Лиондаги Муқаддас Вифломеий мактабига биринчи синфга қабул қилинган, кейин 1909 йилда оиласи билан бирга Лангман шаҳрига кўчишган. Антуан акаси Франсуа билан бирга 1914 йилгача Манседаги Нотр-Дам-де-Сент-Круа иезуитлар мактабида таҳсил олган. Таълим олиш жараёни билан бирга қадимий жанубий машиналар қандай қилиб ишлашини тушуниш учун **Юлий Цезарнинг «Галл урушлари»** номли латин тилидаги китобини завқ билан ўқиган. Сўнгра **Фрибургдаги¹ маристлар** коллежида «**Эколь Наваль**»га² (Париж Сен-Луи Художеств бий-денгиз лицейида тайёрлов курсларини ўқиган) киришга тайёрланган. Бироқ, танловдан ўтмаган.

¹ Фрибург (Fribourg) – Швейцариядаги шаҳар ва кантон номланиши.

² Эколь Наваль (École navale) – Француз миллий ҳарбий-денгиз офицерларини тайёрловчи олий мактаб.

1914 йилдан Биринчи жаҳон уруши бошланган, Антуаннинг онаси тиббиёт ҳамшираси бўлиб ишга қайтишдан сўнг, ўғилларини Швейцарияга юборган.

1917 йилга келиб Антуан Францияга қайтиб келган ва Урта маълумотини Парижда ниҳоясига етказган. 1919 йилда Нафис санъат Академиясининг (École nationale supérieure des beaux-arts) архитектура бўлимига эркин тингловчи сифатида қабул қилинган.

1921 йилда Францияга армияга чақирилиши Антуаннинг тақдирида кескин бурилиш ясаган. Ушунга муассасасидаги армияга бориш мудратини кейинга қолдирганига қарамай, Антуан Франциядаги иккинчи қирувчи самолётлар полкига қабул қилинган. Уни дастлаб самолётларни таъмир-яратиш ишчи гуруҳига қўйишган, бироқ у тез орада фуқаролик авиацияси учувчилигига имтиҳон топшириб, имтиҳонлардан муваффақиятли ўтган. Уни Мароккога юборишган, Антуан у ерда ҳарбий учувчи ҳуқуқини олган. Кейин эса билим-тарбия мукаммаллаштириш учун **Истр¹** шаҳрига юборилган. 1922 йилда **Авор²** шаҳридаги заҳирасиз офицерлар ўқув курсини тамомлаган Антуан кичик лейтенант ҳарбий унвонини олган. Антуан октябрь ойида Париж яқинидаги Бурж шаҳрида жойлашган 34-авиация полкига ишга қабул қилинган.

¹ Истр (Istres) – Франциянинг жанубий қисмида жойлашган шаҳар. Биринчи жаҳон уруши даврида энг муҳим ҳарбий тайёрлаш мактабларидан бири жойлашган.

² Авор (Avord) – Франциянинг марказида жойлашган шаҳар. Биринчи жаҳон уруши даврида энг муҳим учувчи тайёрлаш мактабларидан бири жойлашган.

ўтиш тўғрисида топшириқ олган. 1923 йилнинг январь ойида Антуан биринчи марта авиаҳалокатга учраган. Бу авиаҳалокат натижасида унинг бош мия суяги жароҳатланган. Март ойида Антуан ҳарбий хизматга лаёқатини аниқлаш учун комиссиядан ўтказишган. Сўнг Экзюпери Парижга кўчиб кетиб, у ерда ёзувчиликка шўнғиб кетган. Аммо, дастлаб соҳанинг бу тури билан шуғулланиб, унчалик зафар қучмагани боис, турли ишларни бажаришга мажбур бўлган: китоб дўканида сотувчи бўлган, автомобил олди-сотдиси билан ҳам шуғулланган.

1926 йилга келибгина «Аэропосталь»¹ компаниясининг Африканинг шимолий қирғоқларини почта етказувчи учувчиси бўлиб ишга кирган. Ушбу йилнинг баҳор ойларидан бошлаб Тулуза – Касабланка, кейинчалик Касабланка – Дакар йўналишларида почта ташиган.

Касабланкада бўйсундирилмаган қабилаларнинг ёнида жойлашган бир истеҳком бўлиб, ҳатто бу ерда қискагина сайр қилиш ҳам ўлим ёки қўлиқликка олиб келган. Бундан ташқари, самолётлар ҳалокатга тез-тез учраб турган ва чўлга қўнишга мажбур бўлишган. Бу борада Экзюпери синглисининг эрига қуйидагича хат ёзган: «**Бу жумҳурият қизиқарли спорт. Ўтган йил бизнинг тўртта учувчимиздан иккитасини ўлдиришган, миздан бири километр масофада мени какликда қолдиришлари мумкин.**»

Экзюпери онасига йўллаган хатида эса мана шундай биров бошқача тасвирлаган: «**Қўнишга мажбур бўлиш**».

¹ Аэропосталь (Aéropostale) – 1918 йилда ташкил этилган Француз ҳаво йўллари компанияси, 1933 йилдан бошлаб «Эр Франс» (Air France) номи билан аталади.

буларнинг учун Сенегаль ҳабашлариникини ўтказдим. Уларни мураббо билан қилсам, лол қолишди: улар европаликларни ҳам, мураббони ҳам кўришмаган экан. Уларга чўзилиб ётганимда эса, қишлоқнинг менинг олдимга ташриф буюришга. Мен ўзимнинг чайламда ўттизтадан одам қабул қилдим... Улар мени бошқача кўздан кечиришди...»

Антуандаги мардонавор қизиққонликкина мавританлар сардори билан дўстлик алоқаларини ўрнатган имкон берган. Уларга ўз қўрғонида чойхўш уюштириб берган, яна уларнинг уйига жаман ўзи ҳам ташриф буюрган. Маҳаллий аҳолини араб тилини ўрганган.

Бир ярим йиллардан кейин Экзюпери онасига ушундаги мазмунда хат битган: «**Мен Саҳрои Кал-Джуби севаман, чўлга қўнишга тўғри келиб олганда эса, мени ўраб турган шўр кўлда акс этувчи қумтепаларни кўриб завқланаман.**»

1926 йилнинг 19 октябрида Экзюпери Саҳрои Кал-Джубининг энг чеккасида бўлган Вилья-Бенс шаҳридаги Кал-Джуби оралиқ станциясига бошлиқ тайинланган. Бу ерда у ўзининг «**Жанубга хат**» («Courrier sud», 1929) номли илк асарини ёзган.

«**Жанубга хат**» Экзюперининг биринчи романи бўлиб, етарли даражада мукаммал деб бўлмайди. Хусусан, асар мазмунидаги муҳаббат чизиғи ўзининг ижодиёти учун жонсизроқ туюлади. Умуман олганда, китобнинг мазмуний тузилиши муал-

¹ Маврлар – қадимги ва ўрта асрларда Мавритания, яъни Мавритания Ислом Республикаси деб аталган, шимолий-ғарбий Африкада жойлашган мамлакат халқи.

лифнинг хавотирга солувчи ғоялар ва муаммоларни эркин ифодалаш учун тўсқинлик қилган. Шу билан қарамасдан, асарда адиб дўсти Жак Бернис билан боғлаб турувчи инсоний муносабатлари ҳақиқат фикрларини билдирган, инсон ўзининг фаолияти билан дунёга келтирадиган тартиблар каби бир қатор муҳим мавзуларни кўтарган. Ҳикоянинг жиддий ва кескин (баъзан бироз ноаниқ) услуби адибнинг фалсафий баркамоллигидан дарак беради.

1929 йилда Брестдаги денгиз флотининг олимпиада авиация курсларига кирган. Тез орада «Галлима» нашриёти Экзюперининг «Жанубга хат» романини чоп қилган, роман муаллифи эса Жанубий Америкадаги «Аэропасталь» компаниясининг филиали бўлмиш «Аэропоста – Аргентина» техник директор сифатида жўнаб кетган. Сен-Экзюпери 1930 йилда фуқаролик авиацияси раёни раҳбари вожига қўшган улкан хизматлари учун Фахрий легион ордени билан тақдирланган.

1930 йил июнь ойида Антуаннинг ўзи Анд тоғларини учиб ўтиш чоғида ҳалокатга учраган учувчи дўсти Гийомни қидириш жараёнларида шафқат билан иштирок этган. Ўша йилнинг ўзидаёқ Антуан «**Тунги парвоз**» («Vol de nuit», 1931) асарини ёзган ҳамда бўлғуси турмуш ўртоғи Консуэло билан танишган.

«**Тунги парвоз**» асари Экзюперининг Жанубий Америкада ўтказган ҳаёти даврида ёзилган. Чили, Парагвай, Патагониядан йўлланган мактублар вақтида Буэнос-Айрес шаҳрига етиб келиши учун учувчилар кечалари бепоён тоғ тизмалари устидан парвоз қилишларига тўғри келган. Мабодо довон ёки тўфонга дуч келсалар, ҳаммаси тамом бўлган. Бироқ уларнинг бошлиғи Ривьер бу каби таваккалга қарши чиқиш лозимлигини яхши билган. Ривьер билан биргаликда нозирлардан бири Робино

унинг турмуш ўртоғи Фабьен парвози кузатилади. Улардан бири, Фабьеннинг самолёти йўналишдан чиқиб кетади. Унинг самолётида ярим соатга етган ёқилғи қолган, холос. Умид йўқ. Ва шу заҳотиёқ у осмону фалакка қараб йўл олган. У ерда ҳеч бир тирик жон бўлмаган. Афсонавий бойлик эгаси Фабьен ҳалок бўлган. Фабьенни яхши кўрса-да, шундан қарамасдан Ривьер қаттиқ совуқ алам билан Европада хат ташиш билан шуғулланаверган.

1930 йилнинг апрелида Экзюпери Париж шаҳрига қайтган ҳамда 3 ойлик меҳнат таътили олган ва **Консуэло Сунсин** (Consuelo Suncin, 1901 – 1979) билан никоҳдан ўтган. Бироқ улар алоҳида яшашган. 1931 йилнинг 13 мартида «Аэропасталь» компанияси касодга учраган. Шундан сўнг, Экзюпери Франция – Жанубий Америка йўналишидаги «Касабланка – Порт-Этьенн – Дакар»га почта тарқатувчи учувчи бўлиб ишга қайтган. 1931 йилнинг октябрида унинг «Тунги парвоз» асари чоп этилган ва бунинг учун Экзюпери «**Фемина**»¹ адабий мукофотиغا сазовор бўлган. У яна таътил олиб, Парижга қайтган.

1932 йилнинг феврилида «Марсель – Алжир» йўналиши бўйлаб хизмат қилувчи **Латексэра** авиакомпаниясининг гидропланига 2-учувчи бўлиб ишга кирган. «Аэропасталь» компаниясининг собиқ учувчиси **Дидье Дора** (Didier Daurat) тез орада унинг синовчи-учувчи бўлиб ишга киришига ёрдамлашган ва Экзюпери Сен-Рафаэль кўрфазида янги гидросамолётни синовдан ўтказиш жараёнида ҳалок бўлишига бир баҳя қолган. Гидросамолёт афдалиб кетган, Экзюпери чўка-

¹ Фемина (Femina) – 1904 йилда таъсис этилган француз адабий мукофоти.

ётган гидросамолёт кабинасидан чиқишга бачулгуриб қолган.

1934 йилда «**Эр Франс**» (собик «Аэропостали» компаниясига ишга кирган. Компаниянинг ишлари кили сифатида Африка, Ҳиндихитой ва бошқа мамлакатлар бўйлаб саёҳатга чиққан. 1935 йилининг апрелида «**Пари-Суар**» газетасининг муҳбири сифатида собик СССРга ташриф буюрган. Ўзининг бу ташрифи жараёнида кўрган-көчганларини бешта очеркда¹ баён қилган. Экзюперининг «**Совет ҳукумати олдида жиноят шажзо**» номли очерки ғарб мамлакатлари ёзувчиларининг Совет ҳукумати ҳақида ёзилган илк асарлари ҳисобланган. 1935 йилининг 3 майида Экзюперини **М.А.Булгаков**² билан учрашган.

Тез орада Экзюперини **С.630 «Симун»** русумли ўша шахсий самолётига эга бўлган. 1935 йилининг 1 декабрида Париж – Сайгонни учиб ўтиш бўйича рекорд қўймоқчи бўлганида Ливиянинг сувсиз чўлу биёбонида ҳалокатга учраган. Бироқ бу сифар ҳам ўлимга чап бериб, тирик қолган. 1936 йил 1 январда Экзюперини ва механик Прево билан бирга ташналикдан қийналиб ўлаётганларини да кўчманчи бадавий араблар томонидан қутқариб қолинган.

1936 йилининг августида «**Энтрэнсижан**»³ газетаси билан тузган шартномасига биноан, фу

¹ Очерк – умумий тарзда ёзилган тасвирий-тавсифий ёки илмий асар.

² Булгаков, Михаил Афанасьевич (1891–1940) – рус ёзувчиси, драматург, театр режиссёри ва актёри, машҳур «Уста ва Маргарита» романи муаллифи.

³ «Энтрэнсижан» («Intransigeant») – 1880 йилда асос солинган француз даврий нашри, 1940 йилда мазкур нашр ўз фаолиятини тугатган.

қарорлар уруши бўлаётган Испанияга жўнаб кетган ва Экзюперини у ердан газеталарга бир қатор мақола ва тасвирларни ёритилган мақолалар юборган. Шундан, адиб ўзининг «**Истеҳком**» номли асарини ҳам айнан мана шу йили ёзишни бошлаган. Бироқ бу асар муаллифнинг ўлимидан сўнг 1941 йилда чоп этилган.

Экзюперининг «**Истеҳком**» асарида донишмандлик ва тажриба тояси илгари сурилган. Кўчманчи эрнинг орқали инсоннинг қандай қилиб дунёни англашини тасвирлаб берган. Агар киши ўзининг истеҳкомини барпо этмаса, тинчлик тушундирини биламасанги ва борлиқни англаши мураккаб эканлигини ургатади. Инсон шахсан ўзининг ҳаётида, мақолида ва ўзи севадиган юртда эҳтиёт ҳамада зарурият мазмунини ҳис этади. Истеҳком севада инсоннинг қалбида қад кўтаради. У таъридан ва удум ҳамада маросимлардан ташкил толади. Ўнг асосийси – ушбу истеҳкомга вафодорлиқни сақлаб билиш. Бошқача қилиб айтадиган бўлсак, «**Агар биз ҳар он ибодатхонани қайтадан қуришни бошлайверсак, уни ҳеч қачон йиғишга олмаймиз**». Гар инсон зоти эркинликка интилади деб деворларини бузса, унинг ўзи ярим қуришга қалъага ўхшаб қолажак. Шу лаҳза уни ҳаққа босар, чунки ўзининг мавжудлигини ҳис қилишдан тўхтаб қолар. «**Менинг мулким – подадам, даламлар ҳам, уйлар ҳам эмас, балки уларнинг бир бутунлигига боғлаб турувчи ва ҳукмронликни қилувчи қандайдир куч**».

Ўзининг табассумли инсон – ёзувчининг ташкил қилишини ана шундай тарзда осонгина аниқлаш мумкин, фашизмга қарши курашган қарбни учувчи. Экзюперининг чеҳрасидаги мафтунов табассум ҳаттоки уни бир марта отиб ўлдирилганидан асраб қолган. Испаниядаги фуқаро-

лар уруши пайтида Экзюпери ҳарбий мухбир сифатида Мадридга келганида у республика паравозлари томонидан ушланган. Испан тилини билмагани билан Экзюперида немис жосуси бўлиши мумкинлиги эканлигидан далолат берган. Ўша таъсирдорланмас мафтункорона табассум эса соқчиларни таъсир қилган.

1938 йилнинг январида Экзюпери **«Иль д'Оливье»** лайнерида Нью-Йоркка жўнаб кетган. Экзюпери бу ерда **«Башар сайёраси»** (*«Terre des hommes»*, 1939) номли китобини ёзишга киришган.

«Башар сайёраси» Экзюперининг ажойиб ҳикоялар тўплами ҳисобланади. Ушбу асар адибнинг Пиреней осмонида биринчи маротаба паравоз қилишини ҳикоя қилади. Шунингдек, учувчи парвоз давомида «уч азалий худо – тоғлар, денгизлар ва тўфон» билан тўқнашиб, кураш олиб бориши ҳақида сўз юритган. Муаллифнинг дўстлари – уммонда бедарак йўқолган Мермоз, Анд тоғларида ғайритабиий ҳолатда тирик қолган Гийом портретлари ҳам тасвирланган.

Экзюпери 15 февралдан бошлаб Нью-Йорк **«Оловли Замин»**¹ бўйлаб парвоз эта бошлаган, бироқ Гватемалада оғир ҳалокатга учраган. Кейин узоқ вақт мобайнида дастлаб Нью-Йоркда сўнггра эса Францияда соғлигини тиклаган.

Франциянинг Германияга уруш эълон қилганидан бир кундан сўнг, 1939 йилнинг 4 сентябрида Экзюпери Тулуза-Монтодран ҳарбий аэродромига сафарбарлик қилинган ва кейинчалик дўстларининг ҳарбий учувчи бўлишдай хавф-ха-

¹ «Оловли Замин» (*«Tierra del Fuego»*) – Жанубий Американинг энг жанубий чеккасидаги ороллар гуруҳи.

тан истагидан қайтаришга бўлган уринишларга қарамай, 3 ноябрда Экзюпери Шампан провинцияси Орконт базасининг 2/33 авиация полкига узоқ разведка ишларини олиб бориш учун тайинланган. Экзюперининг кўп дўстлари, яқин биродарлари уни ёзувчи ва журналист бўлиб юртга қайтиш кўп самара олиб келиши мумкинлигини, ўз ватани бунчалик хавфга қўйиши шарт эмаслигини ўқитишга ҳаракат қилишган. 1939 йилнинг октябридаги хатида Экзюпери қуйидагича ёзган: **«Мен бу урушда қатнашишга мажбурман. Меннинг ҳамма севадиган нарсаларим хавф остида. Провансда ўрмон ёнаётганида, кимга қарши бир бўлмаса – ҳамма челақ ва белкурак бўлиб қоларди. Мен урушни истайман, менинг муҳаббат ва ички диним мажбур қилаётгани. Мен бир чеккада туриб бунга хотиржам қаролмайман»**¹.

Экзюпери **«Блок-174»** самолётида бир неча бор инфракотаразведка қилиб жанговар ҳаракатларни амалга оширганлиги учун **«Ҳарбий хоч»**² унвони билан тақдирланган. 1941 йилнинг июнида Франция мағлубиятга учраганидан сўнг, Экзюпери мамлакатнинг босиб олинмаган ҳудудида яшовчи сингисиникига кўчиб ўтган, кейинроқ эса АҚШга кўчиб кетган ва Нью-Йоркда яшаган.

1942 йилда Экзюперининг яна бир китоби дунёга кўнглини кўрган. Бу **«Ҳарбий учувчи»** (*«Pilote de guerre»*) номли асаридир. Иккинчи жаҳон уруши

¹ Antoine de Saint-Exupéry. *Écrits de guerre 1939-1944*. Paris: Gallimard, 1982. 656 pages.

² Ҳарбий хоч (Croix de Guerre) – Иккинчи жаҳон урушида жасорат кўрсатганларни тақдирлаш учун 1939 йилда таъсис этилган унвон номи.

бошланиб, немислар Францияни ишғол этган би
пайтда, капитан Сент-Экзюпери ва унинг эки
пажи разведка мақсадида парвоз қилиш фармо
йишини олган. Гарчи хавф-хатар ғоятда улкан
лигига қарамасдан ҳарбий интизомга бўйсуниб
ғояси илгари сурилган.

«**Мен асар қаҳрамони**», учувчи Саҳрои Кабир га қунишга мажбур бўлган. Минглаб миля ради усда инсон зоти кўринмас. Кунларнинг бирида тонготар чоғда Экзюперини «**Илтимос... менга қўзичоқ чизиб беринг**» деган ёш боланинг овози уйғотган.

Шу тариқа, 1943 йилда Экзюпери шу ерда уни
дунёга танитган машҳур «**Кичкина шаҳзо-**
да» китобини ёзган.

Сентиментал¹ одамлар «Кичкина шахзода»да
маънавий маънода ёрқин ёшликни кўрадилар,
бирок аниқроқ қилиб айтганда, «Кичкина шахзо-
да» китта одамнинг бола ҳақидаги тасаввури ёки
тасаввурлар кўнглидаги ёшлик тимсолидир.

Сентиментализм – XVIII аср охири XIX аср бошлари-
да Европа ва Америка адабиёти ва санъатида юзага кел-
ган оқим; унда ҳиссиёт инсоннинг ҳимматини, яхши ёки
мондигини белгиловчи асосий меъёр сифатида талқин
қилинади; ортиқ даражада ҳиссиётга берилиш, ҳассослик,
гиперланувчанлик; йиғлоқчилик.

нинг асосий туб моҳиятини англамасдан, билмасдан, умрни маъносиз жиддийлик билан беҳуд ўтказишади.

Антуаннинг коллежда, сўнгра лицейда ўқига пайтида унда адабий қобилият борлиги ҳеч кўзг кўринмаган. Антуан бир жойида ўтирмайдиган дарсларда машғулотга умуман доир бўлмаган ишларни қилиб ўтирадиган шумтака сифатида ёдда қолган. Ўзининг бундай хулқи учун Антуан қониқарсиз баҳолар олар, аъло баҳоларни эса француз тили ҳамда француз адабиётидан олган. Табиатшунослик, тарих ва географиядан эса баҳолари қониқарли бўлган. Шунга қарамасдан **«Кичкина шаҳзода»** асарида адиб география тўғрисида қўйидагича ёзган: **«...учувчиликни ўрганиб олдим. Осмони фалак бўйлаб қарий бутун дунёни кезиб чикдим. Очигини айтиш керак, география менга жуда кўл келди. Бир қарашдаёқ Хитойни Аризона вилоятидан ажрата оладиган бўлдим. Кечаси самода адашиб кетсанг, бу бениҳоя асқотади-да...»**

Шу ўринда, Экзюперининг мазкур асарини ўзбек тилига таржимаси ҳақида тўхталиб ўтиш мақсадга мувофиқ бўларди. Гарчи дунёнинг 200 тилига таржима қилинганлигига қарамай, XX асрнинг 80-йилларигача мазкур асарни фақат рус тилида мутолаа қилишимиз мумкин эди, холос. Ҳозирги ўзбек насрининг истеъдодли адиби, моҳир таржимон ва зукко журналист Хайриддин Султоновнинг юксак меҳнатлари туфайли Й.Нағибин ҳамда В.Шукшин каби адиблар қаторида Антуан де Сент-Экзюперининг шоҳ асари «Кичкина шаҳзода»ни ҳам 1988 йилда ўзбек китобхоналари ўз она тилларида ўқиш бахтига муяссар бўлдилар. Таржима шу даражада муваффақиятли чиққанки, асарни ўқиётиб, гўё Экзюпери ҳам

ўз тилида ижод қилгандек туюлади, чунки бу асар барчамизнинг энг сеvimли адабиётимиздан бири бўлиб келмоқда.

1943 йили Экзюпери гарчи катта қийинчилик билан бўлса-да, Ҳарбий Ҳаво Кучларининг **«Франциянинг курашувчилари»** сафига кирган. Экзюпери тезучар **«Лайтнинг» Р-38** русумли самолётни бошқаришни ўрганган.

1944 йилнинг 31 июлида Сент-Экзюпери Корсика оролидаги Борго аэродромидан Франциянинг Парижга разведкага учган ва қайтиб келмаган. **«Тарихда Экзюпери одамлар дунёсини тарк**

етди». 1940-йиллар мобайнида унинг ўлими тўғрисида ҳар хил миш-мишлар юрган: диверсия, автокатастрофа, дезертирлик, ҳаттоки ўз жонига қасд қилган дейишган. «Кичкина шаҳзода» асаридаги яққол боғлиқ ақл бовар қилмайдиган тарз-усул қолган деб ҳам гапиришган. Экзюперини ўша ўшундай ҳалокатга олиб келган парвозидан олдин у ниҳоятда жумбоқли бир хат қолдирган: **«Агар мени уриб туширишса, мен ҳеч нимадан афсусланмайман. Мени келажак термитлар¹⁶ кўрқитади. Мен боғбон бўлиш учун яралмайман»**.

Бир неча вақтлар Экзюперининг ҳалокати тўғрисида ҳеч нима маълум бўлмаган. 1998 йилга қадар Марсел яқинидаги Руи туманида бағирини Жан-Клод Бьянко денгиздан билагузук топиб олган. Бу билагузукда бир неча ёзувлар бўлган: **«Antoine»**, **«Consuelo»** (Экзюперининг хотинининг исми) ва **«c/o Reynal & Co»** (бу қандай деб чақиришган).

Термит – қирчумоли, ваҳма-чумоли, чумолисимон парот, ёғоч зараркундаси.

Hitchcock, 386, 4th Ave. NYC USA». Сент-Экзюперининг китоблари чоп этиладиган нашриётнинг манзили шундай бўлган. 2000 йилнинг майи Люк Ванрель исмли гаввос Сент-Экзюперига гишли бўлиши эҳтимоли бўлган самолёт бўлаки рини денгиздан 70 метр чуқурликда ётганлигини аниқлаган.

Аввал Франция ҳукумати ўша ҳудуддаги қандай қидирув ишларини таъқиқлаган, кейин 2003 йилнинг кузидагина рухсат берган. Мухассислар самолётнинг қисмларини кўтаришган. Бу бўлақларнинг бири самолёт кабинаси бўлган. Бу самолётнинг серия номери **2734-L** эди. Олиб қилинган Американинг ҳарбий архиви бўйича ўша даврада бедарак йўқолган самолётларни номерлар бўйича изланишлар олиб боришган. Бу изланишларнинг натижасида топилган самолётнинг қисмлари узок фоторазведка учун мўлжалланган **F-5B-1-LO** русумли самолётнинг ўзгарган шакли бўлган **Локхид Р-38 «Лайтнинг»** русумли Сент-Экзюпери бошқарган самолёт эканлиги аниқланган.

«Люфтваффе» журналининг 1944 йилнинг июлида уриб туширилган самолётлар ҳақидаги маълумотлари йўқ, топиб ўрганилган самолёт бўлақларида эса самолёт ўққа тутилганлигини аниқлаб, у дунёда китобхонлар томонидан энг кўп қилинган эканлиги ва самолётнинг техник жиҳатдан яхши сизилган эканлиги тўғрисидаги тахминларни келтириб чиқарган.

2000 йилда Антуан де Сент-Экзюпери Лион шаҳрида туғилганлиги боис, бу шаҳарда жойлашган аэропортга унинг номи берилган.

2008 йил мартдаги матбуот хабарларига кўра, 86 ёшли герман ветерани **«Ягдгруппа 200»** кадрильяси учувчиси **Хорст Рипперт «Мессершмитт Me-109»** русумли ўзининг қирувчи самолёти

Сент-Экзюперини уриб туширган. Унинг қириб қараганда, у рақиб самолётида ким бор эканлигини билмаган: **«Учувчини мен кўрмадим, Сент-Экзюпери эканлигини кейин билдим, воқо»**.

Сент-Экзюпери бутун учувчилиги давомида 15 марта аниқ ҳалокатга учраган.

Сент-Экзюперининг ижодиётига адабнинг заҳидлиги ва ҳозирги давр кўплаб ёзувчилари юқори баҳо берганлар. Латвиялик ёзувчи **Имантс Зиедонис** **«Бу ёруғ оламда Сент-Экзюпери яшаб, оламда ўлган экан, шеърлар ёзиш жуда қийин»**, деган фикри бунинг яққол мисолидир.

Ёзувчи вафотидан 15 йил ўтиб, Франция Президентининг Экзюперининг онасига қуйидаги мазмундаги хатни йўлаган: **«Хоним, чин юрагимдан айтганимни қабул қилинг, Сизнинг қизингиз тирик, у одамлар орасида! Ва Франциядан бундан бахтиёрдир! Чуқур ҳурмат ва миннатдорчилигимни қабул этгайсиз, хоним. Алар де Голль»**.

Адаб оламдан ўтганидан сўнг, унинг китоблари, кундаликлари, маъруза матнлари бизга адаб мерос бўлиб қолди. Экзюперининг асарлари кўплаб хорижий тилларга таржима қилинган бўлиб, у дунёда китобхонлар томонидан энг кўп қилинган ёзувчиларнинг биридир. **«Кичкина оқшопа»** асари эса Инжил чиқарилган тиражга эришган.

Аннацияга бўлган қизиқиш Экзюперининг мушаррафлиги, санъат, адабиёт билан шуғулланишига тўсқинлик қилмаган. Экзюпери ўзининг ижодида осмон

Имантс Зиедонис (Imants Ziedonis, 1933–2013) – Латвиялик шоири.

ну фалакни, авиацияни, учувчи машиналарни чиройли қилиб, шоирона тасвирлаган.

Жаҳонга машҳур ёзувчи Экзюперидан у учувчи муҳимми ёки ёзишми, деб сўрашганида, **«Тушунмаяпман, қандай қилиб бу нарсаларни бир-биридан ажратиш мумкин, ҳатто яна қарама-қарши қилиб таққослаш. Мен учувчи ва ёзиш бир нарса. Муҳими – ҳаракат қилиш, муҳими – ўзлигини англаш. Авиатор ҳамда ёзувчи бир-бири билан туташади, уларнинг ҳар иккиси баб-баравар борлиқни англайди»**, дея жавоб берган.

Акмал САИДОВ
профессор

КИЧКИНА ШАҲЗОДА¹

Леон ВЕРТга

Бу китобчани катта ёшдаги одамга бағишладим, учун болалардан кечирим сўрайман. Ўзимнинг ёшдаги одам менинг энг яхши дўстим бўлади. Ўзининг устига, у дунёдаги ҳамма нарсани, ҳатто болаларга атаб чиқарилган китобчаларни ҳам ўқийди. Ва ниҳоят, у Францияда яшайди, у ерда ҳар ҳаммаёқ совуқ, очарчилик. Дўстим эса тасаллига бениҳоя муҳтож. Агар буларнинг бири ҳам мени оқлаёлмаса, у ҳолда китобчамнинг бир пайтлар мана шу катта ёшдаги дўстимнинг ёшида бўлган кичкина болакайга бағишлайман. Ахир катталарнинг ҳаммаси ҳам аввал-бошдан бу бола бўлганлар. Фақат буни уларнинг озгинагина билади, холос. Шундай қилиб, мана, мен кичкинеларга тузатиш киритаман:

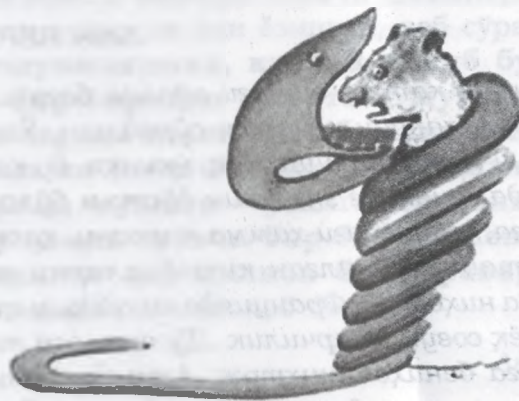
Леон ВЕРТга – бир пайтлар ёш бола бўлган дўстимга бағишланади.

Расмларни муаллиф чизган.

Олти яшар пайтимда осуда ўрмонлар ҳақида нисбатан қилувчи «Бўлган воқеалар» деган китобни тилати бир суратга кўзим тушиб қолди. Суратда баҳайбат бўғма илоннинг бир йиртқич

¹ Линдгрэн А. Сент-Экзюпери Антуан де. Миттивой ва тасвир; Кичкина шаҳзода // Рус тилидан Хайриддин Матоннов таржимаси. – Тошкент: Фафур Фулом номидаги нашриёт ва санъат нашриёти, 1988 й.

хайвонни тириклай ютаётгани акс эттирилди эди. Мана ўша сурат:

Сурат тагига шундай деб ёзилган эди: «Ил ўлжасини чайнаб ўтирмай бут-бутунича юти юборади. Шундан кейин у жойидан кимира ёлмай қолади ва то ўлжасини ҳазм қила бўлгунича сурункасига ярим йил донг қоти ухлайди».

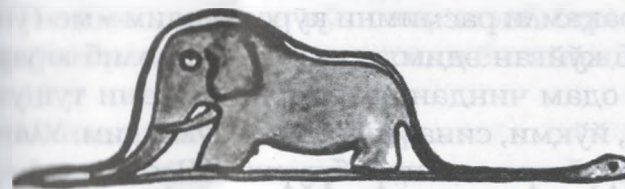
Мен жунглидаги саргузаштларга тўла ҳақида узоқ хаёл сурдим, сўнг рангли қалам билан умримда биринчи марта расм чиздим. Бу менинг 1-рақамли расмим эди. Мана, мени чизган нарса:

Наодин намунасини катталарга кўрсатиб, аниқлашмасми, деб сўрадим.

Шалпаннинг нимаси кўрқинчли экан? – деб сўради билдиришди менга.

Аммо расмдаги нарса сираям шляпа эмас эди. Шалпан тириклай ютиб юборган бўлма илон экан. Шундан, катталарга тушунарли бўлсин, деб, шалпаннинг ички кўринишини ҳам чиздим. Ахир, катталарга ҳамма нарсани доим тушунтириб бериш керак-да. Бу менинг 2-рақамли расмим эди.

Катталар менга илонларнинг ичкию ташқи кўринишини чизиш ўрнига жуғрофия, тарих, математика ва ҳуснихатни кўпроқ ўрганишни тавсия қилди. Ана шундан кейин, олти кунлар пайтимда рассомликнинг порлоқ истиқболдан воз кечишга мажбур бўлдим. 1-ва 2-рақамли расмларим муваффақиятсизликка учради, ўзимга нисбатан ишончимни йўқотдим. Катталар ҳеч қачон ўзларича бирон нарсани тушуна олмайдилар, уларга ҳадеб ҳижжалаб тушунтириб беравериш эса охир-оқибат болаларнинг ҳам жонига тегиб кетади. Шундай қилиб, бошқа касб танлашимга тўғри келди-ю, кўпчилиكنи ўрганиб олдим. Осмони фалакни ўйлаб қарийб бутун дунёни кезиб чикдим. Очи-

ғини айтиш керак, жуғрофия менга жуе келди. Бир қарашдаёқ Хитойни Аризона ваятидан ажрата оладиган бўлдим. Кечаси ода адашиб кетсанг бу бениҳоя асқотади-да, прим давомида турли-туман жиддий одамани учратдим. Катталар орасида узоқ вақт яшар Уларни яқиндан кўрдим, билдим. Ва бундан олишим керакки, улар ҳақидаги фикр яхши томонга ўзгармади.

Катталар орасида бошқалардан кўра ақлани фаросатлироқ бирор кишини учратганимда 1-рақамли расмимни кўрсатардим – мен унинг раб қўйган эдим, доим ёнимда олиб юрардим. Бу одам чиндан ҳам бирор нимани тушунади, йўқми, синаб кўрмоқчи бўлардим. Уларни барчаси расмга қараб туриб: «Шляпа-ку, бу», дейди. Шундан кейин мен уларга на бўғма илонга, на жунглилар, на юлдузлар ҳақида оғиз очардим. Уларнинг тушунчаларига мослашардим, бриж ва гольф ўйинлари ҳақида, сиёсат ва бўйбоғлар ҳақида, гап бошлардим. Шунда катта мендай бамаъни одам билан танишганларим беҳад мамнун бўлар эдилар.

II

Мен шу тариқа ёлғизликда яшардим, дилни англайдиган бирор ҳамдардим йўқ эди... Ойил муқаддам самолётимнинг мотори бузилади. Саҳрои Кабирга қўнишга мажбур бўлдим. Ёнимда на механик, на биронта ҳамроҳ бор эди. Қанчалик қийин бўлмасин, самолётни амалда бир ўзим тузатишга аҳд қилдим. Ё моторни

манан, ё ҳалок бўламан. Бир ҳафтага базўр қолган.

Шундай қилиб, биринчи кечани ҳувилаб кетган соҳрода, қум устига узала тушиб ўтказдим. Мингалиб чақирим нарида ҳам тирик жонларни топмасди. Кемаси ҳалокатга учраб, беҳаловатда сол узра сузиб бораётган одам ҳам кўрилмади. Ёғиз бўлмагандир. Шу боис, тонг сари мени кимнингдир ингичка овози уйғоқиб турганда, нақадар ҳайратга тушганимни билмасан ҳам қилолмасангиз керак.

Натимос... менга кўзичоқ чизиб бер! – деди кўнглимдек товуш янгради ёнгинамда.

Менга кўзичоқ чизиб бер...

Топамдан гўё яшин ургандек, сапчиб ўрнимдан турдим. Апил-тапил кўзларимни ишқалаб, соҳрага плангладим. Қарасам – рўпарамда алдангандай гаройиб бир болакай менга жиддий қараб турибди. Мана, унинг энг яхши сурагани, мен уни кейин чизишга муваффақ бўлдим:

Албатта, бу расмда у аслидагидек яхши чизилмаган. Начора, бунга мен айбдор эмасман. Ол яшар пайтимда катталар, сендан рассом чизмайди, деб роса миямга қуйишгани учун мен бўғма илонларнинг ички ва ташқи кўринишидан бошқа нарсани чизишни ўргана олмадим.

Шундай қилиб десангиз, кўзларимни катта катта очганча ғаройиб болакайга қараб турдим. Одамзод маконидан минглаб чақиринган олисдаги яйдоқ биёбонда эканим ёдингизда чиқмагандир. Шуниси ғалатики, бу боланинг афт-ангорига қараб, адашиб қолган ёки ниятда ҳориб-чарчаган, кўрқувдан юраги ёрилиб очлик ва ташналикдан ўлар ҳолга етган, деб бўлмасди. Кимсасиз саҳрода, инсон қадами тегмаган чўлу биёбонда дафъатан пайдо бўлиб қолган бу боланинг кўринишидан бундай фикрларни хаёлга ҳам келтириш мумкин эмасди. Ниҳоят, менга яна тил ато бўлиб, аста сўрадим:

– Лекин... сен бу ерда нима қилиб юрибсан?

У тагин оҳисталик билан ва ғоят жиддий оҳангда:

– Илтимос... кўзичоқ чизиб бер... – деди.

Буларнинг барчаси шу қадар сирли, аниқ бўлмас бир тарзда рўй бераётган эдики, рақилишга журъатим етмади. Жазирама саҳра кўйнида, ҳаётим қил устида турган бир паллада қанчалик бемаъни кўринмасин, чўнтагидан қоғоз-қалам олдим-у, лекин шу заҳоти ўзининг асосан жуғрофия, тарих, арифметика ва хусниҳатни ўрганганим лоп этиб эсимга тугади-да, болакайга қараб (ҳатто бир оз аччиқд

рак расм чизишни билмаслигимни айтдим. Бу эсимга у:

– Бари бир кўзичоқ чизиб бер, – деб жавоб берди.

Мен умримда кўзичоқ расмини чизиб кўрмаганим учун, ўзим билган ўша эски иккита сурадан бирини – бўғма илоннинг ташқи кўриниш чизиб кўрсатдим.

Аммо болакай расмини кўриб:

– Йўқ, йўқ! Менга илон ҳам, фил ҳам керак эмас! Илон ҳаддан ташқари хавфли, фил эса ҳаддан ташқари катта. Менинг уйимдаги нарсаларнинг ҳаммаси кичкина. Менга кўзичоқ керак, кўзичоқ чизиб бер, – деб хитоб қилганини ниҳоятда ҳайрон қолдим-да, шу расмни чиқар бердим.

У расмни синчиклаб кўздан кечиргач:

– Йўқ, бу кўзичоқ жудаям ориқ-ку, – деди. – Бошқасини чизиб бер.

Мен бошқа кўзичоқ расмини чиздим.

Янги дўстим хушфеъллик билан мулойил
жилмайиб қўйди.

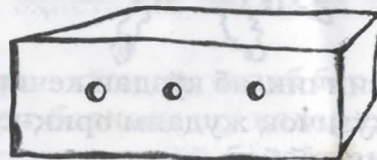
– Бу қўзичоқмас-ку, – деди у. – Ўзинг ҳам кўн
турибсан-а, қўчқор-ку бу. Ана, шохиям бор...

Мен қўзичоқни тагин бошқатдан чизди.
Бироқ бу расм ҳам унга маъқул бўлмади:

– Э, бу ўлгудай қари-ку. Менга узоқ яшайд
ган қўзичоқ керак эди.

Сабр-тоқатим тугади. Ахир, тезроқ мотор
тузатиш керак эди-да! Шунинг учун апил-т
пил мана шу нарсани чизиб тапладим.

Кейин болага қараб:

– Мана сенга қутича. Қўзичоғинг шунинг ич
да ётибди, – дедим.

Шунда мени буткул лол қолдириб, бу тала
чан ҳакам гул-гул яшнаб кетди.

– Менга худди шунақаси керак эди-да! У к
ўт ермикан, нима дейсан-а?

Нима эди?

Ахир менинг уйимда унчалик серобгарчи-
мас-да.

Унга кўп нарса керак эмас. Мен сенга жу-
м кичкина бир қўзичоқ бераман.

У жудаям кичкина эмас... – деди у бошини
иб, расмга термиларкан. – Қара! У ухлаб

...
Мен Кичкина шаҳзода билан шу тариқа та-
пладим.

Ш

Унинг қаердан пайдо бўлганини ҳадеганда би-
ололмадим. Кичкина шаҳзода мени саволларга
иб ташлар, аммо ўзидан бирор нимани сўра-
н, эшитмаганга олар эди. Фақат, анчадан ке-
н, гап орасида тасодифан айтиб қолган баъзи
маридан унинг сирли ташрифи бирмунча ой-
лашди. Масалан, самолётимни биринчи мар-
кўрганида (самолёт
мини чизиб ўтирмай-
н, негаки, буни бари
р эплаёлмаيمان), у
ндай деб сўради:

Бу қанақа нарса?

Бу нарса эмас, само-
Менинг самолётим,
ади.

Кейин унга осмони
лакда учиш қўлим-
н келишини фахрла-
б айтдим. Шунда у:

– Э, шошма! Сен ҳали осмондан қулаб ту
дингми? – дея хитоб қилиб қолди.

– Ҳа, – дедим камтарлик билан.

– Ана холос! Қизиқ-ку!...

Кичкина шаҳзода шундай деб қўнғироқ
товуш билан кулиб юборди. Буни кўриб
аччиғим чиқди: ахир мен, бошимга кулфат ту
ганда, одамлар бунга жиддий муносабат
бўлишларини ёқтираман-да. Бир оздан кей
н:

– Демак, сен ҳам осмондан тушиб келибсан
да, – деди. – Хўш, қайси сайёрадан келдинг?

«Э, бу кимсасиз саҳрода тўсатдан қаердан
пайдо бўлиб қолди, десам, гап буёқда экан-да,
деб ўйладим ўзимча ва дабдурустдан:

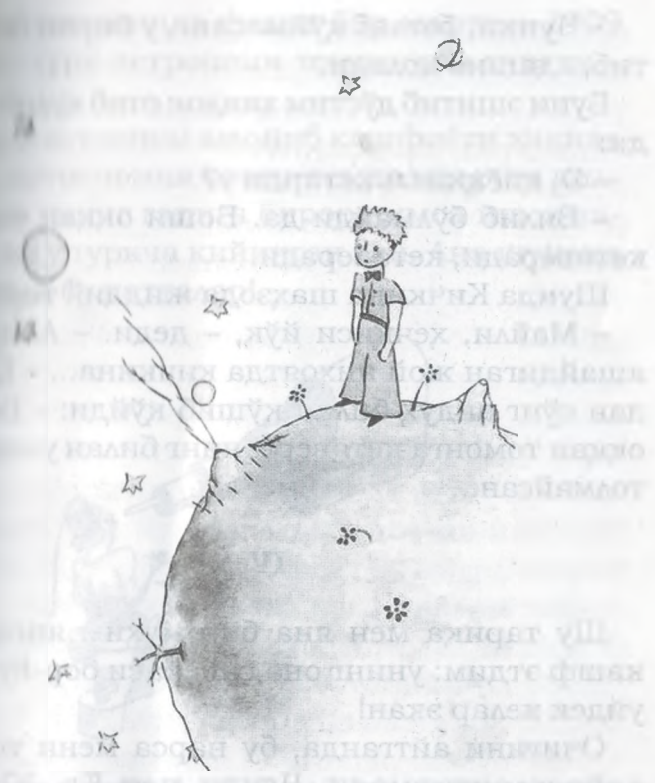
– Бундан чиқдики, сен бу ерга ўзга сайёра
дан тушиб келибсан-да? – деб сўрадим.

Бироқ у саволимга жавоб бермади. Само
тимни кўздан кечираркан, аста бош чайқалди.

– Ҳе, бунинг билан узоқдан учиб келолман
сан, кўриниб турибди...

Сўнг нима ҳақдадир хийла ўйланиб қолди.
Кейин чўнтагидан мен чизиб берган бояги кў
чоқни олиб, уни гўё қимматбаҳо хазинадек
моша қилишга киришди.

«Ўзга сайёралар» хусусидаги бу чала-яр
эътирофдан сўнг қўнғимдаги қизиқиш ҳис
нақадар аланга олиб кетганини тасаввур қи
олсангиз керак. Иложи борича кўпроқ нарса
либ олиш ниятида устма-уст савол ёғдира кел
дим:

Сен қаёқдан учиб келдинг, болакай? Уйинг
дан ўзи? Қўзичоғимни қаёққа олиб кетмоқ
чун?

Уйига чўмганча жимиб қолди-да, кейин:

Менга қутича берганинг жуда соз бўлди-
да, қўзичоқ кечаси унинг ичида ухлайди, – деди.
Албатта. Агар ақлли бола бўлсанг, сенга ар
ти ҳам ҳадя қиламан – қўзичоқни кундузлари
қўлаб қўясан. Қозик ҳам бераман.

Кичкина шаҳзоданинг қошлари чимирилди:

– Боғлаб қўясан? Нима кераги бор бунинг?

– Чунки, боғлаб қўймасанг, у бирон ёққа кетиб, адашиб қолади.

Буни эшитиб дўстим хандон отиб кулиб юборди:

– Э, қаёққаям кетарди у?

– Билиб бўлмайди-да. Боши оққан томонга кетаверади, кетаверади.

Шунда Кичкина шаҳзода жиддий тортиб:

– Майли, ҳечқиси йўқ, – деди. – Ахир, мен яшайдиган жой ниҳоятда кичкина... – Бир оқдан сўнг андуҳ билан қўшиб қўйди: – Бошини оққан томонга кетаверганинг билан узоққа кетолмайсан...

IV

Шу тариқа мен яна бир муҳим янгиликни кашф этдим: унинг она сайёраси бор-йўғи бундай уйдек келар экан!

Очиғини айтганда, бу нарса мени унчалик ҳайратлантормади. Чунки мен Ер, Юпитер, Марс, Зуҳра сингари улкан сайёралардан табиқаси қари, яна юзлаб ўзга сайёралар мавжудлигини аксариятига ҳатто ном ҳам берилмаганини, улар орасида телескопда ҳам кўриш мушкул бўлган миттивойлари ҳам борлигини билар эдим. Астроном олим ана шундай жимит сайёрани кашф этаркан, унга ном қўйиб ўтирмайди, балки рақам билан атаб қўя қолади. Масалан: 3251-астероид, дегандек.

Менда, Кичкина шаҳзода Б – 612 деб аталмиш астероид мўъжаз сайёрадан тушиб келган, деб ҳисоблашга имкон берувчи жиддий асослар бор. Б

астероид телескопда фақат бир марта – 1909 йили бир турк астрономи томонидан кузатилган.

Шунда астроном ажойиб кашфиёти ҳақида астрономия конгрессида маъруза қилди, аммо унинг гапига бирор кимса ишонмади, чунки у туркча кийинган эди. Ана шунақа катталар бу катталар!

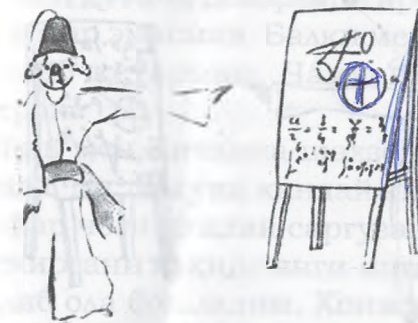
Чунки қарангки, Б – 612 деб аталмиш астероиднинг бахтига турк султони ўз фуқароларига, жазоси таҳдиди билан, европача кийиниш-корий этди. Ўша астроном 1920 йили кашф эти ҳақида тағин маъруза қилди. Бу сафар сўнгги модада кийинган эди – ҳамма унинг кийими маъқуллади.

Б – 612 деб аталмиш астероид ҳақида сизга қандайдий батафсил сўзлаб ўтирганимга, ҳатто унинг тартиб рақамини келтирганимга катта-сабаб. Чунки катталар рақамларни жуда кўришади. Агар уларга янги дўст орттир-

ганингиз хусусида айтиб қолсангиз, улар қачон энг асосий нарсa ҳақида сўрамайдилар. Улар ҳеч қачон: «Унинг овози қанақа? Қанақаси ўйинларни яхши кўради? У капалак тутадими йўқми?» деб суриштирмайдилар. Улар: «Ёнчада? Нечта оға-иниси бор? Вазни қанча экан? Отаси қанча мояна олади?» дея сўрайдилар. Сўнг шу тариқа ўзларича одамни олиб олган бўладилар. Мабодо катталарга: «Мана қизғин гиштли чиройли бир уйни кўрдим, бу ерда разасида ёронгул очилиб турибди, томида катта тарихи бор», деб айтсангиз, улар бу иморатни сира ҳам кўз ўнгиларига келтира олмайдилар. Уларга: «Мен юз минг франкли уйни кўрдим», деб айтиш лозим – шундагина улар: «Ана гўзаллик!» мана гўзаллик!» дея хитоб қиладилар.

Худди шунингдек, агар уларга: «Кичкина шаҳзода чиндан ҳам мавжуд эди, у ниҳоятда ажойиб болакай эди, яйраб куларди, бир Қўзичоғим бўлса, дерди. Қўзичоғим бўлсин, дедилар одам, ростдан мавжуд бўлади-да», десангиз, ҳайрон елка қисиб қўядилар-да, сизга худди эсипаст гўдакка қарагандек қарайдилар. Аммо борди-ю: «У Б – 612 деган сайёрадан учиб келган эди», деб тушунтирсангиз, бу гапга узилиш билан ишонишади ва ортиқ турли-туман саноатлар билан сизни безор қилишмайди. Ана шундан нақа ғалати халқ бу катталар. Улар хафа бўлиб ўтиришга арзимамайди. Болалар катталарга нисбатан кенгфёъл ва кечиримли бўлишлари билан зим.

Аммо бизлар, яъниким, ҳаётнинг нима эканини англайдиган кишилар, номерлар ва рақамлардан қаҳ-қаҳ уриб куламиз! Мен, масалан, унингга қолса, ушбу қиссани худди сеҳрли шунингдек бошлаган бўлардим:

Бор экан-да, йўқ экан, бир Кичкина шаҳзода бўлган экан. У ниҳоятда кичкина – ўзининг орасидан салгина катта бир сайёрада яшар, шунинг учун уларга ҳам дўсти йўқлигидан қаттиқ изтироб қилар экан...» Ҳаётнинг нималигини англайдиган кишилар бунинг эртақдан кўра кўпроқ қиққатга ўхшашини дарҳол пайқаган бўлурдилар.

Биро, мен китобимнинг шунчаки эрмак учун ўқилишини асло истамайман. Бўлиб ўтган оқиқатларни қайта эслаш мен учун гоёят оғир, шунинг учун ҳикоя қилиш ҳам осон эмас. Дўстим билан бирга мени тарк этганидан буён мендан олти йил ўтди. Уни унутиб юбормаслик учун ҳам у ҳақда сўйламоқчиман. Чунки дунёда дўстларни унутиб юборишдан ҳам қайғули-нарсa йўқ, ахир дўст бўлиш ҳар кимга ҳам олиб этавермайди-да. Қолаверса, мен, ёруғимда рақамдан бошқа нарсaга қизиқмайди-катталарга ўхшаб қолишни сира-сира иста-

майман. Мана шу боисдан ҳам мен ранг қаламлар билан бирга бўёқлар солинган қути сотиб олган эдим. Менинг ёшимда қайта бо

дан расм чизишга киришиш – айтишга оҳолос, чунки мен бутун умрим давомида бўйилоннинг ташқию ички кўринишидан бош нарса (уни ҳам олти яшар пайтимда чизганм чизмаган эдим-да! Албатта, ҳозир иложи борча аслига ўхшатишга ҳаракат қиламан, бир бу ишни қойилмақом қилиб бажараман, д кафиллик беролмайман. Шунинг учун портр ларнинг бири бинойидек чиқса, иккинчиси м лақо ўхшамаслиги ҳам мумкин. Кичкина ш оданинг бўйи тўғрисида ҳам шу гапни айт лозим: расмларнинг бирида у ҳаддан ташқ улкан, бошқасида эса – ҳаддан ташқари к кина бўлиб кўринади. Шунингдек, кийимин ранги ҳам ёдимда йўқ. Шу боис, эсимда қол ниचा, тусмоллаб, хаёлан чизавераман. Ниҳо мен баъзи бир муҳим тафсилотлар тасвири хатога йўл қўйишим ҳам мумкин. Аммо сиз мени маъзур тутарсизлар, деб умид қилам

Менинг менга ҳеч қачон бирор нарсани тушун ириб берган эмас эди. Эҳтимол, у мени ҳам уни ўзи қатори деб ҳисоблагандир. Бироқ, ауски, мен қутича деворлари аро қўзичоқни ишга қодир эмасман. Балки мен катталарга оқ ўхшаб кетарман. Чамаси, қариётган амсам керак.

Кун сайин мен Кичкина шаҳзоданинг сайё ни ҳақида, дўстим уни қандай қилиб тарк эт нию сафар чоғи қандай саргузаштларни бо дан кечиргани ҳақида янги-янги маълумот ни билиб ола бошладим. Хонаси келиб қол нида у шу ҳақда озми-кўпми гапириб қолар ни. Шу тариқа, учинчи кун Кичкина шаҳзо ининг сайёрасида рўй берган баобаб балоси ни воқиф бўлдим.

Бунга ҳам аслида ўша қўзичоқ расми сабаб ди. Кичкина шаҳзода, чамаси, нимадандир тик шубҳага тушгандек эди, тўсатдан менга ариб:

Айт-чи, қўзичоқлар ростдан ўт ейдими? – суради.

Ҳа, ростдан.

О, зўр экан унда!

Қўзичоқнинг ўт ейиши нега бунчалик муҳим ни, табиийки, тушунмадим. Лекин Кич на шаҳзода шундай деб қўшимча қилди:

Бундан чиқдики, улар баобабларни ҳам ер ни-да?

Мен бу гапга эътироз билдириб айтдимки, баобаб дегани ўт-ўлан ёки бута эмас – минора ни келадиган баҳайбат дарахт; агар у сайё

расига бутун бошли фил подасини ҳайдаб беганида ҳам, улар бирорта баобабни ея олмади.

Кичкина шаҳзода бу гапни эшитиб, мийида жилмайди:

– Унда, филларни бир-бирига мингаштириб қўйиш керак... – Сўнг пича ўйланиб, мулоҳазалар кор оҳангда давом этди: – Баобаблар энди улардан чиққан пайтида жудаям кичкина бўлади.

– Тўғри, лекин нега энди қўзичоқнинг баобабни ейиши керак?

– Э, емаса бўлмайди-да! – дея хитоб қилди қўзичоқ бениҳоя оддий, ибтидоий бир ҳақиқат ҳақида сўзлаётгандек.

Гап нимадалигини англаб етгунча роса боқиб қотди.

Кичкина шаҳзоданинг сайёрасида ҳам боқиб сайёралардаги каби фойдали ва зарарли бўлиш, ўланлар ўсар экан. Демакки, у ерда дориларни шиғирлаб ўтларнинг уруғи билан бирга, зар

ҳанда ва бегона ўсимликларнинг уруғлари ҳам мавжуд. Аммо уруғ ҳали тупроқ тагида муддатлар қолган, кўзга кўринмайди, шу боис унинг зарари, фойдали эканини билиш ҳам мушкул. Фақат ер уйғонгачгина уруғ ҳам аста-секин пилиб уриб ёруғ олам сари талпинади, курчаниб барг ёзади-да, қуёшга бўй чўзади. Ўтнинг ердан қалтираб чиққан чоғида у ним-нотингина, беозор бир гиёҳ бўлади. Агар у бўлғуси гулкўчат ёки маймунжон бўлса, майли, бебаҳо ўсиб-унаверсин: борди-ю қандайдир зарарланганда ўсимлик бўлса, таг-томири билан қўриқ ташлаш керак. Кичкина шаҳзоданинг сайёрасида ана шундай зарарли мудҳиш уруғлар бор экан – баобабларнинг уруғи. Сайёранинг йироғида шу ёвуз уруғ тўлиб-тошиб кетган экан. Агар баобабни ўз вақтида пайқаб юлиб ташланмаса, кейин ундан қутулишнинг иложи бўлмайди. У бутун сайёрани эгаллаб олади, баобабт, қутурган томирлари билан уни ҳар томондан чирмаб эза бошлайди. Мабодо сайёра қўзичоқгина бўлса-ю, баобаблар сон-саноксиз бўлса, у ҳолда улар уни тилка-пора қилиб ташлаш ҳам ҳеч гап эмас.

Бизда шундай бир қоида бор, – деди Кичкина шаҳзода кейинчалик менга. – Эрталаб уй-дан туриб, юз-қўлингни ювгач, у ёқ-бу ёқни кўриштиргандан сўнг, дарҳол сайёрангни тоза-тоза киришмоғинг лозим. Баобабларни ҳар қандай жойда қилмай йўқ қилиб туриш керак. Аммо уларни гул кўчатидан ажрата билиш кескин каласининг ниҳоли бир-бирига жудаям

ўхшайди. Бу ҳаддан ташқари зерикарли лекин сираям қийин эмас.

Бир гал у менга, мана шу гапларни бизи болалар ҳам тушунсин, десанг, бир расм чизиб кўрмайсанми, деб маслаҳат берди.

– Агар улар қачондир сафарга чиқмо бўлсалар, бу нарсга ғоят қўл келади. – деди. Бошқа ишлар бир оз кечикса ҳам зиён қилмади, аммо баобабларни ўз ҳолига қўйиб бери охири вой бўлади. Мен бир сайёрани билан у ерда бир дангаса яшарди. У уч туп ниҳон вақтида қўпориб ташламади, оқибатда...

Кичкина шаҳзода бу ҳақда батафсил сўз берди, мен эса ўша сайёранинг расмини чиздим. Бировга ақл ўргатишни ёмон кўраман, аммо баобабларнинг нақадар хавфли эканини жуда оз одамгина билади, ваҳоланки, астероидга қадам қўядиган ҳар бир киши муқар

анишда бу даҳшатли хатарга дучор бўлади. Шу сабабдан мен ҳозир одатимга хилоф тарзда «Болалар, баобаблардан эҳтиёт бўлинглар!» деб ҳайқиргим келади. Барча дўстларимни шундан буён таҳдид солиб турган шу бало-қазонни огоҳ қилиб қўймоқчиман, чунки улар шунинг хатар борлигини бир пайтлар мен ҳам мутлақо билмаганимдек, ҳатто хаёлларига ҳам келтирмайдилар. Шунинг учун ҳам мен овора бўлиб шу расмни чиздим, шунинг учун ҳам қилган ишматимга заррача ачинмайман. Эҳтимол, сиз, кинема учун бу китобда манави баобабларнинг расмиридан бошқа бирорта ҳам таъсирли расм чизолмади, деб сўрарсиз. Бунга мен оддийгина қилиб шундай жавоб қайтараман: бошқа расмлар ҳам таъсирчанроқ чиқсин, деб роса уриндим, бироқ,

афсуски, қўлимдан келмади. Баобабларни чақирган пайтимда эса, бу чиндан ҳам мудхона хатар, уни даф этишни асло кечиктириб бўлмади, деган фикр менга илҳом бағишлаган эди.

VI

Эҳ, Кичкина шаҳзода! Аста-секин мен сени нақадар ғамгин ва якранг ҳаёт кечирганингни англаб етдим. Узоқ йиллар мобайнида ягонани дилхуш эрмагинг қуёш ботар пайт – ғуруб томоша қилишдан иборат бўлган экан. Мен бу тўртинчи куни эрталаб, ўзинг сўз орасида:

– Ғурубни жудаям яхши кўраман. Юр, қуёшнинг ботишини томоша қиламиз, – деб қолганингда сездим.

– Э, унда бир оз кутиш керак.

– Нимани?

– Қуёш ботишини-да.

Бу гапни эшитиб, аввал беҳад ҳайрон бўлган қолдинг, кейин эса ўзингнинг устингдан ўзи келиб:

– Назаримда, ҳалиям уйимда юргандекман, – дединг.

Ҳақиқатан ҳам, Америкада кун чошқин бўлганда Францияда кун ботишини ҳамма билди. Агар у ердан бир лаҳзанинг ичида Францияга етиб борилса, қуёш ботишини ҳам томоша қилиш мумкин. Бахтга қарши, Франциядан ердан узоқ, бениҳоя узоқ. Сенинг сайёранг эса тагингдаги курсичани бир неча қадам на сурсанг бас – ғурубга истаганча узлуксиз матон тун бўлиб термилавериш мумкин эди...

Бир сафар мен бир кунда қирқ уч марта қуёш ботишини томоша қилганман!

Орадан сал ўтгач, хиёл андуҳ билан яна шундан дединг:

– Биласанми... баъзан юрагинг нимадандир қуёшга тўлиб кетганда, ботаётган қуёшга бир-бир термилиб ўтирсанг борми...

– Демак, ғурубни қирқ уч марта томоша қилганинг жудаям хафа бўлган экансан-да?

– Аммо Кичкина шаҳзода бунга жавобан интилади.

VII

Бешинчи куни эрталаб, тагин уша қўзичоқ чақириб бўлиб, Кичкина шаҳзоданинг сиру асронини билиб олдим. У, гўё узоқ вақт сукут ичра қилиб шу хулосага келгандек, дабдурустан:

– Қўзичоқ ўт ер экан, бундан чиқди, гулни топиш сийиши мумкин экан-да? – деб сўради.

– Ҳа, тўғри келган нарсани еяверади.

– Ҳатто тиканли ниям ейдими?

– Ҳа, тиканли ниям.

– Ундай бўлса, гу тиканнинг нима кераги бор?

Буни мен ҳам билимасдим. Ҳозир жузьям банд элим: мотанинг бир гайкаси елиб кетган, шуни раб чиқаролмай, нимга ташна бўлиб рардим. Авзой бузук эди – аҳвол бора офирлашиб боқмоқда, сув деярли тамом бўлди, бу мажбур қўнишнинг охири расво бўлмаса эди, деган гула юрагимга ўрмалай бошлаган эди.

– Ҳўш, тиканнинг нима кераги бор?

Кичкина шаҳзода бирон-бир савол бераркан жавоб олмагунича қўймас эди. Тош қотиб кетган гайка ҳадеганда буралавермагач, фигон фалакка чиқиб, оғзимга келган гапни гўлдиладим:

– Гулга тиканнинг сираям кераги йўқ, азройи ёмонликка чиқаради.

– Шунақами?!

Жимлик чўкди. Анчадан кейин у ранжиги оҳангда:

– Гапингга ишонмайман, – деди. – Ахир, гаплар жудаям заиф, оққўнгил-ку. Ўзларини

қўрсатиш учун ҳам тикан чиқаришади, гўё улардан ҳамма қўрқадигандек...

Билимадим. Ҳозир ўзимча жаҳл билан гўлдиладим. Қасам ичмоқда эдим: бу лаънати гайка шу ҳозир ҳам чиқмаса, болға билан шундай айлаб олиб соламанки, майда-майда бўлиб кетган. Бироқ Кичкина шаҳзода тагин хаёлимни тортди:

Уйлайсанки, гуллар ...

Ҳа, ҳеч нарсани ўйламайман-э, мен! Калламнинг гапни айтдим-қўйдим-да. Қўриб тушибман-ку, жиддий иш билан бандман.

У менга ҳайратдан донг қотиб тикилди:

Қанақа жиддий иш?!

У ҳимон мендан нигоҳини узмасди: мен эса бошарам қоп-қора мой, қўлимда болға, қўлим кўзига ниҳоятда нотавон бўлиб қўринадиган манави шалдироқ арава – самолёт узраётганча асабий тутақиб турардим.

Худди катталарга ўхшаб гапирасан-а! – деди у.

Улиб кетдим. У эса аяб-нетиб ўтирмай, гапни давом этди:

Ҳаммасини чалкаштириб юбординг... ҳеч нарсани тушунмас экансан!

Ундан ҳам унинг қаттиқ жаҳли чиққан эди. Қўнқланиб бошини чайқаркан, тилларанг сочири шамолда тўзғиб кетди.

Мен бир сайёрани биламан, у ерда юзи турган бир жаноб яшайди. У умрида бирор марта гул ҳидлаб қўрмаган, бирор марта юлмарга тикилмаган. У ҳеч қачон бировни сев-

ган ҳам эмас. Умрида бирон-бир юмушни жаман бажарган эмас. У фақат бир иш билан – рақибларни бир-бирига уриштириш билан овордир. Эртаю кеч худди сенга ўхшаб яккаш: «Мен жиддий одамман! Мен жиддий одамман!» деб тасдиқдорлагани-такрорлаган. Тагин гердайиб-кеккайиб юришини айтмайсанми?! Аслида у одил эмас, қўзиқорин.

– Нима дединг?

– Қўзиқорин, деяпман! – Кичкина шаҳзода азбаройи аччиқланганидан, ранги бўзди, оқариб кетди. – Миллион йиллардан буён гулларнинг танасида тикан ўсади. Ва миллион йиллардан буён қўзичоқлар гулларни бари бир қўяди. Шундай экан, ҳеч қандай наф қўрма ҳамки, гулларнинг тиканига бунчалик зўр қилишининг боиси нимада? Наҳот мана шу жузғонча боқни англаш зарур иш бўлмаса? Наҳотки гуллар билан қўзичоқлар ўртасидаги асрий адовати сири муҳим нарса бўлмаса? Ахир бу ўша кўнрақ бўзарган жанобнинг ҳисоб-китобидан кўра жиддийроқ ва зарурроқ эмасми? Айтайлик, мана дунёда на тенги, на ўхшаши бўлган бир гул биламан, у фақат менинг сайёрамдагина ўсади. Энди бир куни жимитгина қўзичоқ шартта боқсаю уни паққос еб битирса! Нима иш қилиш қўйганини ҳатто хаёлига ҳам келтирмаса... Бундан бу ҳам сенингча муҳим нарса эмасдир?

У қип-қизариб кетди, бир зумдан кейин қизилгин давом этди:

– Агар бошқа миллионлаб юлдузларда учмайдиган бир гулни яхши кўрсанг, шунинг

сифоя: осмонга боққанинг замон ўзининг бир хис этасан. «Олисларда, қайдадир меҳрибон ҳам гулим бор», деб шивирласанг бас – буни тоғдек юксалиб кетади. Бордию қўзичоқ тўсатдан уни еб қўйса борми, оламда қўзичоқнинг юлдуз бирданига сўнгандек бўлади-кан! Сенга қолса, бу сираям муҳим нарса эмасми?

У ортиқ гапиролмади, нафаси тикилиб, қўзиқоринга юборди. Атрофни қоронғилик чулғади. Қўзиқориннинг ишимни шартта ташладим, бадбахт қўзиқорин болға ҳам, ташналигу ўлим ваҳми ҳам қўзиқориндан унут бўлди.

Менинг юлдузимда, Ер аталмиш менинг сайёрамда Кичкина шаҳзода ўксиб-ўксиб йиғлар – қўзиқоринга юпатмоқ даркор эди. Мен уни бағримга юпатганча қўлимда аллалай бошладим: «Сен қўзиқоринга қўйган гулга ҳеч ким тегмайди... Қўзиқориннинг тумшугига ўзим нўхта чизиб бераман... мен...» Бундан бўлак нима деяримни билмадим, ақлу ҳушим тамоман бошимдан учган, қўзиқоринни беҳад беўхшов ва ўнғайсиз сезардим. Нима қилсам, у дилимни англаркин? Тутқич қўзиқоринга мендан лаҳза сайин узоқлашиб бораётган бу беғубор кўнгил садосини қандай қувиб қўзиқоринга берсам? Ахир, аслида кўзёш дегани – англаб бўлмас, сирли бир салтанат эмасми?

VIII

Холемай бу гулни яхшилаб билиб олдим. Кичкина шаҳзоданинг сайёрасида ҳаммавақт одилликгина, беҳашам гуллар ўсарди. Улар камбарг,

беозоргина бўлиб, ниҳоятда кам жойни эгалла-
эрталаб очилиб, оқшом чоғи сўлиб қолар эди.
Бу гул эса кунларнинг бирида шамолда қайда-
дир учиб келиб сайёра тупроғига тушиб қол-
уруғдан униб чиққан эди. Кичкина шаҳзода
бошқа ўт-ўлан, гулчечакларга асло ўхшамасди.
Бу мўъжаз ниҳолдан кўзини узолмасди. Б-
дию у баобабнинг бирор янги хили бўлса-чи,
Аммо ниҳол тез орада юқорига қараб б-
чўзишдан тўхтади-да, гунча тугди. Кички-
шаҳзода умри бино бўлиб бундай катта гун-
ларни кўрмаган эди. Фаройиб мўъжиза рўй-
ражагини кўнгли сезиб, бетоқат кута бош-
ди. Нотаниш, номаълум гунча эса ҳамон
очишни хаёлига келтирмас, яшил гумбаз ич-
пинҳон ўтирганча ҳануз ўзига оро берар эди.
У қунт билан ранг танлар, гулбарг либослар
нозик баданига бир-бир ўлчаб кўрарди – ёр-
оламга аллақандай лолақизғалдоққа ўхш-
хурпайган, тўзғиган ҳолда дийдор кўрсати-
ни сира-сира истамасди-да. У ҳусни жамо-
ни бор латофатию бутун жозибаси билан
моён этмоқни орзу қиларди. Ҳа, ана шун-
ўзига бино қўйган гўзал эди у!

Сирли тайёргарлик шу йўсин узоқ дав-
этди. Ва, ниҳоят, бир саҳар чоғи, қуёшнинг
нурлари кўриниши биланоқ гулбарглар охи-
очилди, бу лаҳзага шу қадар узоқ тараддуд
ган гўзал эса ширин эснаб:

– Эҳ, эсизгина, барвақт уйғониб кетибман
ку... Афв этинг мени... – деди. – Ҳаммаё
тўзғиб ётувди-я...

Кичкина шаҳзода ҳайрат ва завқини яши-
лади:

– Нақадар чиройлисиз-а!

– Нўғ-э, ростданми? – деди гулгунча бунга
наман астагина. – Ҳа, балки сезгандирсиз,
қуёш билан бирга туғилганман-да.

Кичкина шаҳзода бу гунчанинг камтарлик
намуна бўлолмаслигини пайқади, бироқ
унчалар дилбар ва латиф эдики, одамни бе-
шар доводиратиб қўярди!

– Нонушта вақтиям бўлиб қолдим дейман, –
у салдан кейин. – Барака топкур, менга
қиларсиз-а?

Кичкина шаҳзода беҳад хижолат бўлди, кўза-
муздек булоқ сувидан келтириб уни су-

– Ўтмай гўзал гулгунчанинг хийла мағрур
рабчилиги ҳам маълум бўлиб қолдию Кич-

кина шаҳзода у билан тил топишаман, деб қийналди. Бир куни гул поясидаги тўртта канни кўрсатиб:

– Қани, йўлбарс зўр бўлса, бу ёққа кел мен унинг ўзидан ҳам, ўткир тирноғидан қўрқмайман! – деди.

– Менинг сайёрамда йўлбарс яшамайди, эътироз билдирди Кичкина шаҳзода. – Кел йўлбарслар ўт емайди.

– Мен ўт эмасман-ку, – деди гулгунча жиб.

– Кечиринг мени...

– Йўқ, мен йўлбарсдан сираям қўрқмайман, аммо елвизак деган нарсадан юрагим чалокетади. Сизда парда йўқми, мени шамол тўсиб қўйсангиз?

– Элати-я, ўсимлик бўла туриб елвизакдан қўрқиб... – деб ўйлади Кичкина шаҳзода. – Жулгунча гулганини топиш қийин экан бу гулнинг...

Бу ер роса совуқ экан. Кечқурун мени шиша блок билан ўраб қўйинг, хўпми? Сайёрангиздан ташқари бефайз экан. Мен келган жойим...

Жулгунча гапини тугатмай жимиб қолди. Чунки ёққа у ҳали уруғ чоғида учиб келган эди. Унга оламлар ҳақида шу боис ҳеч нарсани билгани табиий эди. Осонгина фош бўлишинг

муқаррар вазиятда эса ёлгон гапирмоқ – бо-
турган аҳмоқликдир! Гулғунча хижолат тор-
сўнг гўё Кичкина шаҳзода, ўзини унинг ол-
қанчалар гуноҳкор эканини сезсин, деган м-
нода устма-уст йўталди:

– Қани парда, борми?

– Мен боя бориб олиб келмоқчи эдим, ле-
гапингизни бўлишга...

Шунда гулғунча яна қаттиқроқ йўтала б-
лади: майли, унинг виждони баттар кийна-

Кичкина шаҳзода, гарчи бу феруза гулни я-
кўриб қолган, унга хизмат қилишдан бах-
бўлса-да, кўп ўтмай кўнглида шубҳа уйғо-
У шунчаки айтилган ҳавойи гапларни юра-
яқин олар, шу сабаб ўзини бениҳоя бахтсиз-
зар эди.

– Бекор унинг гапига қулоқ солган экан-
– деб қолди у бир куни менга. – Ҳеч қачон-
ларнинг айтганига қулоқ солмаслик керак э-
уларга термилиб, ҳидларидан баҳраман-д бў-

...кан, холос. Менинг гулим бутун сайёра-
...кан бўлларга буркаган эди, мен эса бундан
...кан қувониш зарурлигини билмасдим.
...кан ҳақидаги, тирноқ ҳақидаги анави гап-
...кан келсик... улардан одамнинг кўнгли завқ-
...кан бўлиши керак эди, мен бўлсам аччиқ-
...кан Утирибман-а... – Бир муддат сукут сақ-
...кан андух билан эътироф этди: – Ўшанда ҳеч
...кан тушунмаган эканман! Оғиздаги сўзга
...кан амалдаги ишга қараб баҳо бериш керак
...кан У менга ўзининг муаттар атрини армуғон
...кан ҳастимни нурга чулғади. Мен ундан қоч-
...кан керак эди! Ўша қовушмаган ҳийла-
...канлар замирида нозик бир латофат му-
...кан эканини пайқашим керак эди. Ахир,
...кан шунчалик беқарорки!.. Аммо мен ниҳо-
...кан эдим, муҳаббат сир-асроридан беҳа-
...кан.

IX

...каншимча, у жаҳонгашта қушлар билан
...кан парвоз қилишга қарор берган. Охирги
...кан орталаб у одатдагидан кўра бошқачароқ
...кан билан сайёрасини тозалашга киришди.
...кан на зўр ҳафсала билан уйғоқ вулқонларни
...кан бошлади. Сайёрада иккита уйғоқ вул-
...кан бўлиб, улар нонушта тайёрлашга жудаям
...кан эди. Бундан ташқари, яна битта сўнган
...кан ҳам бор эди. Бироқ, бу сўнган-ку, деб
...кан юриб бўлмайди-да, деди у. Шу са-
...кан уни ҳам эринмай тозалаб чиққан. Вул-
...кан чинни-чирокдек озода қилиб тозала-

сангиз, улар тутуну қурум чиқармай бир ромда биқирлаганча қайнаб ётади... Албиз – Ердаги аҳли замин, ғоят кичкина одлармиз, вулқонларимизни тозалашга кучи етмайди. Шунинг учун ҳам улар бизга шу қўп зиён-заҳмат етказади.

Кичкина шахзода баобабларнинг сўнгги ҳолларини юларкан, хиёл ғуссага ҳам ботди. Балки энди сираям бу ерларга қайтмасман, ўйлади. Аммо бу тонгнинг ҳар кунги одат юмушлари унга ғайриоддий завқ бағишладими, да эди. Ажойиб феруза гулни охирги бор сўриб, устини шиша қалпоқ билан ёпиб қўйиб, чоғланаркан, ўпкаси тўлиб, ҳатто йиғлагиси билан кетди.

– Хайр, яхши қолинг, – деди у. Гул чуркимади.

– Хайр сизга, – деб такрорлади Кичкина шахзода.

Феруза гул йўталиб қўйди. Совуқ қотгани эмас, албатта.

– Аҳмоқлик қилган эканман, – деди у нисбатан. – Кечир мени. Бахтинг ёр бўлсин...

Товушида таъна-дашномдан асар ҳам семади. Кичкина шахзода қўлида шиша қалпоқ билан ҳайрон қотиб қолган эди. Бу латофатли меҳр қаёқдан пайдо бўлди экан?

– Ҳа, мен сени яхши кўраман, ҳа... – деди у. Титроқ оҳанг янграрди қулоқлари остида. – Бим шундаки, сен бунга билмасдинг. Бу ушбулик муҳим ҳам эмас аслида. Лекин сен ҳам мендек тентак эдинг. Майли, бахтингни

...нинг берсин... Қалпоқни четроққа қўй, у менга керакмас.

Аммо, шамол...

Пўқ, унчалик шамолламаганман... Тунги шамол менга наф келтиради. Ахир, мен гулнинг кў...

Аммо, ҳайвонлар, ҳашаротлар...

Агар мен капалаклар билан танишмоқчи бўлсам, бир-иккита ғумбакнинг зулмига дош беришим керак-ку, капалаклар чиройли бўлса керак. Бўлмаса, энди менинг олдимга ким ҳам келсин? Сен узоққа кетаётган бўлсанг... Хай-

вонлардан эса қўрқмайман. Мениям ўткир т
ноқларим бор. – У соддадиллик билан тўрт
тиканини кўрсатди-да, шундай деб қў
қўйди: – Бўлди, бас, ортиқ чўзаверма, бар
бериш қийин, ахир! Модомики, кетар бўлса
хайр, яхши бор.

У ўзининг силкиниб-силкиниб йиғлаётгани
Кичкина шаҳзода кўришини истамасди.
жудаям мағрур гул эди...

X

Кичкина шаҳзоданинг сайёрасига 325, 326,
327, 328, 329 ва 330-астероидлар энг яқин эди.
Шу билан у дастлаб уларга ташриф этишга аҳд
қилди: ҳам эрмак, ҳам нимадир ўрганади.

Биринчи астероидда қирол яшарди. Ипак-
либосларга бурканганча, у ниҳоятда од-
дий ва лўғин пайтда улугвор тахтда савлат тўкиб
тироарди.

– О, мана, фуқаро ҳам келиб қолди! – деб хи-
лқилди қирол Кичкина шаҳзодани кўриши
билан.

«У мени қаёқдан биларкин? – деб ўйлади Кичкина шаҳзода. – Ахир умрида биринчи мар кўриб турибди-ку!»

Билмасдики, қироллар дунёга жўнги қарайдилар, улар учун жамики одам – фуқар

– Яқинроқ кел, қани, сени бир яхшилаб кўри олай-чи, – деди қирол ниҳоят кимгадир қиро лик қилиши мумкинлигидан ўлгудек талтайи

Кичкина шаҳзода ўтиришга жой излаб верига аланглади, бироқ қиролнинг ҳашамд жуббаси бутун сайёрани қоплаб олган эди. Т тураверишга тўғри келди. Бениҳоя қаттиқ чаганидан бир пайт аста ҳомуза тортди.

– Ҳукмдорлар ҳузурида эснаш мумкин эм – деди қирол. – Мен сенга эснашни ман қи ман.

– Мен... тўсатдан, билмай қолиб... – деди Кичкина шаҳзода қаттиқ хижолат тортиб. – М узоқ йўл юриб келдим, ухлаганим йўқ эди...

– Ҳай, ундай бўлса, эснашингга рухсат бер ман, – деди қирол. – Кўп йиллар бўлди ўзим х бирорта эснаган одамни кўрмаганимга. Ма ҳозир роса қизиқиб қолдим. Демак, қани, эс Буйруғим шундай.

– Аммо... уяляпман энди... бошқа қилолма ман, – дея фўлдиради Кичкина шаҳзода ва қ қизариб кетди.

– Ҳимм... ҳимм... Унда, унда... сенга буйр шу: гоҳ эсна, гоҳ...

Қирол гапини чалкаштириб, ҳатто бирмун ранжигандек ҳам бўлди. Чунки қирол учун муҳими ўзига сўзсиз итоат қилиниши эди, у и

ва шаккокликка тоқат этолмасди, чун мулак ҳукмдор эди-да. Бироқ у гоҳ оққўн ва шу ваздан фақат оқилона фармо ларгина берарди.

Агар мен генералимга, денгиздаги оқ чор- пиланасан, деб амр этсаму генерал буй- рини бажармаса, – дерди у, – бу унинг эмас, менинг айбим бўлади».

Ўтирсам майлими? – дея бўшашибгина қирол Кичкина шаҳзода.

Амр этаман: ўтир! – деб жавоб берди қирол билан ҳашамдор жуббасининг бир эта- ни пича йиғиштирди.

Аммо Кичкина шаҳзода ҳайрон эди: сайёра- ку шундай жимит экан, қирол кимнинг усти- дан ҳукмронлик қиларкин?

Алло ҳазратлари, – деб сўз бошлади у, – бир нарсани сўрасам майлими?

Амр этаман: сўра! – деди қирол шоша-пиша.

Алло ҳазратлари... Сиз кимнинг, ниманинг ҳукмронлик қиласиз?

Ҳаммасининг, – деб жавоб берди қирол од- дини қилиб.

Ҳаммасининг?

Қирол камтарона бир ҳаракат билан ўз сайё- расига, шунингдек, теваракдаги бошқа барча нарсаларга ва сайёраларга ҳам ишора қилди.

Сиз шуларнинг ҳаммасига ҳукмдорлик қила- рини? – деб қайта сўради Кичкина шаҳзода.

Ҳа, – деб жаноб қайтарди қирол. Зеро, у шундан ҳам қонуний мулак ҳукмдор бўлиб, ҳеч қандай тўсиқ ва чекланишларни билмасди.

– Юлдузлар ҳам сизга бўйсунадими? – сўради Кичкина шаҳзода.

– Бўлмасам-чи, – деди қирол. – Юлдузлар зумда бўйсунди. Мен итоатсизликка чидаб ролямайман.

Кичкина шаҳзода бениҳоя ҳайратга тушди. Эҳ, қанийди, унинг шундай қудрати бўлса! Қуёш ботишини тўйиб-тўйиб томоша қиларди. Кунига қирқ икки марта эмас, балки етмиш икки, юз, ҳаттоки, икки юз марта ғурубга миларкан, курсичасини нари-бери кўзғатиш ҳам ҳожат қолмасди! Бирданига у ўзи тарқатган сайёрасини эслаб, ғуссага чўмди, бир оз кейин журъат тўплаб:

– Мен қуёш ботишини томоша қилмоқчимиз эдим. Бир марҳамат қилинг, қуёш ботсин, фармон беринг, – деди.

– Борди-ю мен бирорта генералимга қама бўлиб гулдан-гулга учиб юришни ёки фоживий асар яратишни, ё бўлмаса, оқ чорлоққа ланишни буюрсаму генерал буни бажармади, ким айбдор бўлади – менми? Уми?

– Сиз, аъло ҳазратлари, – дея бир лаҳза иккиланмай жавоб қилди Кичкина шаҳзода.

– Мутлақо тўғри, – деб тасдиқлади қирол. Ҳар кимдан қурби етадиган нарсани таққилиш керак. Ҳокимият энг аввало оқил бўлиши лозим. Агар халқнинг, денгизга ташлашни буюрсанг, у исён кўтариб, инқилоб қўймоғи мумкин. Шунинг учун ҳам мен сўз итоатни талаб эта оламан, чунки амр-фармаларимнинг барчаси оқилондир.

Қуёш-чи, қуёш ботиши нима бўлади энди? – сўради Кичкина шаҳзода. У то саволига жавоб олмагунича тинчимас эди.

Қуёш ботади, шошмай тур. Мен бу ҳақда ҳеч қандай буйруқ бераман. Аммо олдин қўлай вақт этилишини кутиб тураман, зеро, ҳукм-қарор қикмати ҳам ана шунда.

Қуёш, қўлай вазият қачон этилади? – деб сўради Кичкина шаҳзода.

– Ҳимм... ҳозир... ҳимм... – дея қалин календарни титкилай бошлади қирол. – Қўлай вазият ҳимм... мана бугун кечқурун соат еттидан бошланишига ўтганда этилади. Амр-фармонимнинг қанчалик сўзсиз бажарилишини кўрасан энди.

Кичкина шаҳзода тағин эснади. Афсус, бу ғурубни истаган вақтингда томоша қилол-лансан!.. Очигини айтганда, у энди зер-бошлаган эди.

Мен борай, – деди у қиролга. – Бошқа қила-тишим ҳам қолмади.

Пук, кетма! – деди қирол. У ўзига фуқаро-лик билганидан ниҳоятда хурсанд эди ва ун-га қўрилишни сира-сира истамасди. – Қол, мен-нинг вазири этиб тайинлайман.

Қанақа вазири?

Ҳимм... бор ана, адлия вазири бўлақол. Аммо бу ерда суд қиладиган бирорта ҳам-да пук-ку!

Ким билади дейсан, – деб эътироз билдир-ди қирол. – Ахир мен ҳали бутун қиролигимни-ни тиклаб кўздан кечириб чиқмаганман-да. Ҳеч қандай турибсан, анча қариб қолганман, арава

қўядиган жойим йўқ, яёв юришга эса чор келмайди.

Кичкина шаҳзода аста эгилиб, сайёранинг нариги чеккасига назар ташлади.

– Мен аллақачон синчиклаб қараб чиқдим деб хитоб қилди у. – Уёқда ҳам ҳеч зот йўқ.

– Ундай бўлса, ўзингни ўзинг суд қилақон деди қирол. – Бу дунёдаги энг оғир иш. Ўзини тергаш, суд қилиб ҳукм чиқариш ўзгалар суд қилишдан кўра минг карра қийинроқ. Ал ўзингни тўғри суд қила билсанг, демак, чини ҳам донишманд одам бўлиб чиқасан.

– Ўзимни истаган жойда суд қила оламан деди Кичкина шаҳзода. – Бунинг учун ҳузур гизда қолишимга асло ҳожат йўқ.

– Ҳимм... ҳимм... – деди қирол чайнали. Назаримда, сайёрамнинг аллақайси ерида қари каламуш яшаса керак. Кечалари бир лоларни қитирлатиб юрганини эшитаман. М шу каламушни суд қилсанг ҳам бўлавера. Вақти-вақти билан уни ўлимга ҳукм қилиб расан. Унинг ҳаёт-мамоти сенга боғлиқ бўла. Аммо ҳар сафар кейин уни афв этиш лозим. қари каламушни асраб-авайлаш керак, ахир бор-йўғи битта-я...

– Мен бировларни ўлимга ҳукм қилиш ёқтирмайман, – деди Кичкина шаҳзода. – Уман, менинг кетар вақтим бўлди.

– Йўқ, бўлмади, – деб эътироз билди қирол.

Кичкина шаҳзода йўлга равона бўлмо эди-ю, лекин кекса ҳукмдорни хафа қилиш истамасди.

Ахир ало ҳазратлари амр-фармонларининг бажарилишини хоҳласалар, – деди у, – у менга ҳозир оқилона фармойиш бериш-роқ аниим. Масалан, сиз менга бир лаҳза ҳам қўйиб йўлга тушишни буюришингиз мумкин. Сенишимча, бунинг учун ниҳоят қулай шарт шариит мавжуд...

Қирол индамади. Кичкина шаҳзода хийла турди-да, аста ҳўрсиниб, йўлга тушди.

Сени элчи қилиб тайинлайман! – деб қичқирди қирол унинг ортидан шоша-пиша. Шу кетган у тўғи умрида гапини биров икки қилма-ган мамнун ва хотиржам кўринарди.

«Вақти халқ-да бу катталар», деб қўйди Кичкина шаҳзода ўзича, йўлида давом этаркан.

XI

Накинчи сайёрада шуҳратпараст яшарди.

О, ана, мухлис ҳам келиб қолди! – деб хитоб қилди у Кичкина шаҳзодани узоқдан кўриши билан.

Ахир, иззатталаб одамларга ҳамма уларнинг муваффи бўлиб кўриनावеради-да.

Салом, – деди Кичкина шаҳзода. – Шляпан-ни худаям антиқа экан-а?

Бу – таъзим бажо келтиришга, – деб тушун-дириш шуҳратпараст. – Мени олқишлашган пайтда таъзим бажо айлашим лозим. Бахтга қарши, буёққа бирор кимса қадам ранжида қўймаган эди.

О, шундайми? – деб қўйди Кичкина шаҳзо-да, у ҳеч нарсани тушунмаган эди.

Анчадан сўнг Кичкина шаҳзода лолу ҳайрон бўлиб, тагин йўлга тушди.

«Ҳа, шубҳасиз, катталар жуда-жуда ғалат халқ», деб хаёлидан кечирди йўлида давом этаркан.

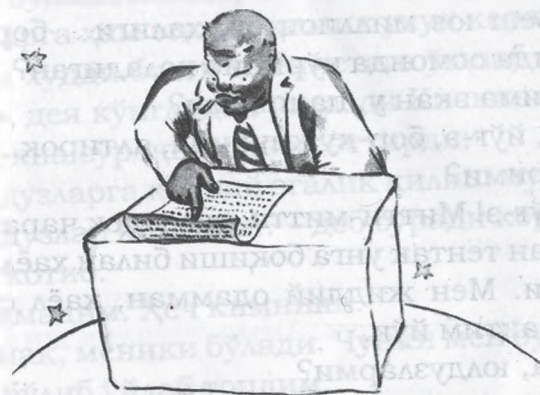
XIII

Тўртинчи сайёра корчалон одамга қарашли эди. У шу қадар банд эдики, Кичкина шаҳзода ҳузурига кириб келганида ҳатто бош кўтариб ҳам қарамади.

– Салом, – деди Кичкина шаҳзода. – Папиротсингиз ўчиб қолибди.

– Иккига уч – беш. Бешга етти – ўн икки. Ўн иккига уч – ўн беш. Салом. Ўн бешга етти – йигирма икки. Йигирма иккига олти – йигирма саккиз. Гугурт чақишгаям вақт йўқ. Йигирма олтига беш – ўттиз бир. Уф! Жами, демакким, беш юз бир миллиону олти юз йигирма икки минг етти юз ўттиз битта.

– Нима у – беш юз бир миллион?..
– А? Э, ҳалиям шу ерда турибсанми?.. Нима-ни билмай ҳам қолдим... Ишим шу қадар ўткир! Мен жиддий одамман, валақлаб ўтириш-ти нақтим йўқ! Иккига беш – етти...

– Нима у беш юз миллион?.. – деб такрорлади Кичкина шаҳзода. У бирор нарса ҳақида сўраркан, то жавоб олмагунича тинчимасди.

Корчалон одам бошини кўтарди.

– Эллик тўрт йилдан буён шу сайёрада яшайман. Шунча вақт мобайнида менга бор-йўғи уч марта халақит беришди. Биринчи гал, йигирма икки йил муқаддам қаёқдандир бир тиллақўнғиз учиб келиб қолганида шундай бўлган эди. У шунақанги шовқин солиб визилладики, мен беихтиёр қўшувда тўртта хато қилиб қўйдим. Иккинчи гал эса ўн бир йил бурун бирданига

мени бод тутиб қолди. Ҳадеб қадалиб ўтирангандан кейин... Мени сайр-томоша қилиб юришга фурсатим йўқ. Мен жиддий одамман. Учунчи гал... мана энди! Демак, жами бўлиши керак эди беш юз миллиону...

– Беш юз миллион нима, ахир?

Корчалон одам жавоб бермаса қутулмаслигини пайқади.

– Беш юз миллион бу, ҳалиги... бор-ку ҳар замонда осмонда кўриниб қоладиган?

– Нима экан у, пашшами?

– Э, йўғ-э, бор-ку кичкина, ялтироқ...

– Арими?

– Йўғ-э! Митти-митти, тилладек чарақлайди, истаган тентак унга боқиши билан хаёли қочиб кетади. Мен жиддий одамман, хаёл суришга асло вақтим йўқ.

– Ҳа, юлдузларми?

– Э, топдинг, юлдуз.

– Беш юз миллион юлдуз, дегин? Нима қиласан уларни?

– Беш юз миллиону олти юз йигирма иккиннинг етти юз ўттиз битта. Мен жиддий одамман, аниқликни ёқтираман.

– Ҳўш, шунча юлдузми нима қиласан?

– Нима қиласан, дейсанми?

– Ҳа.

– Ҳеч нарса қилмайман. Мен уларга эгалик қиламан, холос.

– Юлдузларга эгалик қиласанми?

– Ҳа.

– Лекин мен йўлда бир қиролни кўрдим, у...

Қироллар ҳеч кимга эгалик қилолмайди. Улар фақат ҳукмронлик қилади. Бу бутунлай бошқа нарса.

– Юлдузларга эгалик қилишнинг сенга нима кераги бор?

– Бой бўлиш учун-да, нимага бўларди.

– Бой бўлишнинг нима кераги бор?

– Бой бўлиш, кимдир янги юлдузларни кашф қилса, уларга ҳам эгалик қилиш учун керак.

«Буям худди бояги пиёнистага ўхшаб фикр-афти», дея кўнглидан ўтказди Кичкина шаҳзода ва яна сўроқни давом эттирди:

– Юлдузларга қандай эгалик қилиш мумкин?

– Юлдузлар кимники? – деб сўради корчалон шаси котиб.

– Билмадим. Ҳеч кимники.

– Демак, меники бўлади. Чунки мен буни биринчи бўлиб ўйлаб топдим.

– Шунинг ўзи басми?

– Албатта-да. Айтайлик, кўзадан олмос топиб олсангу эгаси бўлмаса, у сеники бўлади. Агар миянгга тўсатдан бирон-бир фикр келиб қолса, дарров унга патент оласан: у энди буткул сеники. Мен юлдузларга шунинг учун ҳам эгалик қиламанки, менгача ҳеч ким уларга эгалик қилишни хаёлига ҳам келтирмаган эди.

– Тўғри, – деди Кичкина шаҳзода. – Ҳар қалай, айт-чи, сен уларни нима қиласан?

– Улар устидан ҳукмимни юргизаман, – деди корчалон. – Тинимсиз санаб тураман. Бу жуда-ям қийин иш. Аммо мен жиддий одамман.

Бироқ Кичкина шаҳзодага бу изоҳ кифоя қилмади.

– Дейлик, менинг шоҳи рўмолчам бўлса, уни бўйнимга ўраб ўзим билан олиб кетишим мумкин, – деди у. – Мабодо, менинг бир гулим бўлса, уни олиб кетишим мумкин. Лекин сен юлдузларни ўзинг билан бирга олиб кетолмайсан-ку.

– Тўғри, аммо мен уларни банкка қўйишим мумкин.

– Қандай қилиб?

– Мана бундай қилиб: қорозга қанча юлдузим борлигини ёзиб чиқаман-да, кейин шу қорозни тортмага солиб қулфлаб қўяман.

– Бўлдимми шу билан?

– Шунинг ўзи кифоя.

«Қизиг-а! – деб ўйлади Кичкина шаҳзода. – Ҳатто шоирона ҳам. Аммо унчалик жиддий иш эмас».

Нима жиддий, нима ножиддий – буни Кичкина шаҳзода катталар сингари эмас, ўзича тушунарди.

– Менинг феруза гулим бор, уни ҳар кун эрталаб суғораман, – деди у. – Учта вулқоним бор, ҳар ҳафтада уларни тозалаб тураман. Биттаси сўнган, уни ҳам тозалайман, ҳар эҳтимолга қарши. Гулимга ҳам, вулқонларимга ҳам менинг уларга эгалик қилишимдан наф бор. Юлдузларга эса сенинг эгалигингдан зиғирдек ҳам наф йўқ...

Қорчалон нимадир демоқчи бўлиб оғиз жуфтлади-ю, бироқ жавоб тополмади. Кичкина шаҳзода йўлига жўнади.

Шуқ, катталар чиндан ҳам ниҳоятда антиқа бўлиб, дея соддалик билан кўнглидан кечирди уларда давом этаркан.

XIV

Бешинчи сайёра жудаям ғаройиб эди. У бошқа сайёраларнинг ҳаммасидан кичкина бўлиб, биттага бор-йўғи битта фонус чироқ билан чароғбон жойлашган эди. Кичкина шаҳзода, бешинчи коинот қаърида гарддек бўлиб кетган, на бирорта уй, на бирорта тирик жон бўлган бу мингги сайёрада чироқ билан чароғбоннинг нима варағи борлигига мутлақо тушуна олмади.

«Эҳтимол, бу одам ҳам тентакдир. Аммо қирол, шуҳратпараст, пиёниста ва корчама сингари тентак эмас. Унинг ишида, ҳар қаламаъно бор. У фонусини ёққан пайтда гўё яна бир юлдуз чақнагандек ёки яна бир гул очилгандек бўлади. Чироғини ўчирган пайтда эса гўё юлдуз сўнгандек ёки гул сўлгандек бўлади. Жудаям ажойиб машғулот экан. Бу чинакамни га фойдали бўлса керак, чунки гўзал иш».

Сайёранинг рўпарасига етиб келгач, у эҳтиром билан чароғбонга таъзим қилди.

– Салом, – деди у. – Нега ҳозир чироғингни ўчирдинг?

– Шарт шундай, – деб жавоб берди чароғбон.

– Салом.

– Қанақа шарт?

– Чироқни кечқурун ўчиришим керак. Оқшоминг хайрли бўлсин!

У шундай деб чироқни яна ёқди.

– Ундай бўлса, нега тагин ёқдинг?

– Шарт шундай, – деб такрорлади чароғбон ҳорғин.

– Тушунмадим, – деди Кичкина шаҳзода тан олиб.

– Тушунадиган нарсанинг ўзи йўқ, – деди чароғбон. – Шарт бўлгандан кейин бажариш керак. Салом!

Шундай деб чироқни ўчирди-да, қизил каттали рўмолча билан пешонасини артиб:

– Касбим жуда оғир, – деди. – Бир пайтлар бунинг маъноси бор эди. Чироқни кечқурун ёқардим, эрталаб ўчирардим. Ихтиёримда дам олишга бир кун, ухлашга бир кеча қоларди...

Хўш, кейин шарт ўзгариб қолдими?

Шарт ўзгармади, – деди чароғбон. – Ҳамма билаю шунда-да? Менинг сайёрам кундан-кунга тирок айланоқда, шарт эса ҳамон ўша эски-чигича қоляпти.

Энди нима қиласан? – деб сўради Кичкина шаҳзода.

– Нимаям қилардим? Сайёра бир дақиқа ичида тўла айланиб чиқади, нафас ростлашга бир сония ҳам фурсатим қолмайди. Чироқни ҳар дақиқада ёқиб-ўчиришга мажбурман.

– Ана холос! Роса қизиқ-ку! Демак, сенинг сайёрангда куннинг узунлиги бор-йўғи бир дақиқа экан-да!

– Нимаси қизиқ экан бунинг, – деди чароғбон эътироз билдириб. – Мана, ҳозир иккаламиз бир ойдан буён гаплашиб турибмиз.

– Бир ойдан буён?!

– Ҳа-да. Ўттиз дақиқа. Ўттиз кун. Оқшоминг хайрли бўлсин!

У шундай деб яна чироқни ёқди.

Кичкина шаҳзода чароғбонга тикилиб қолди. Аҳдига содиқ бу одам унга ҳаммадан кўра кўпроқ ёққан эди. Бир пайтлар ўзининг қуёш ботишини яна бир марта томоша қилиш учун курсичани нари-бери суриб юрганлари ёдига тушиб кетдию бу янги дўстига ёрдам бергиси келди.

– Менга қара, – деди у чароғбонга, – бир йўли бор: сен хоҳлаган пайтингда дам олишинг мумкин, фақат...

– Менинг доим дам олгим келади, – деди чароғбон.

Аҳдга содиқ қолиб ҳам дангаса бўлиш мумкин-да, ахир!

– Сенинг сайёранг шунчалик кичкинаки, деб давом этди Кичкина шаҳзода, – уч ҳатам уни айланиб чиқишинг мумкин. Биласанми, шундай тезлик билан юришинг керакки, қуёш ҳамиша сен тарафда бўлиши лозим. Қачон дам олгинг келса, кетаверасан, кетаверасан... Шунда куннинг узунлиги сен хоҳлаганча давом этади.

– Э, бунинг фойдаси кам, – деди чароғбон. Мен дунёда ҳамма нарсадан ҳам уйқуни яхши кўраман.

– Унда, аҳволинг чатоқ, – деди Кичкина шаҳзода ачиниб.

– Аҳволим чатоқ, – деб тасдиқлади чароғбон – Салом.

Шундай деб тагин чироқни ўчирди.

«Ана одам! – деди Кичкина шаҳзода ўзича, йўлида давом этаркан. – Ҳойнаҳой, қирол ҳам, шуҳратпарасту пиёниста ҳам, корчалон ҳам ундан нафратланган бўлурди. Аммо, менимча, уларнинг орасида энг расоси шу. Эҳтимол, фақат ўзи ҳақидагина ўйламаслиги учун ҳам у шунақадир».

Кичкина шаҳзода аста хўрсинди.

«Мана, мен дўст тутинишим мумкин бўлган одам, – деб ўйлади яна. – Лекин унинг сайёраси шу қадар кичкинаки, икки киши сифмайди...»

Бу ажойиб сайёрага бошқа бир сабаб туфайли ҳам ачинаётганини тан олмоққа у ботинолмади: бу ерда йигирма тўрт соат мобайнида

яна ботишини бир минг тўрт юз қирқ марта қилиш мумкин эди-да!

XV

Олтинчи сайёра аввалгисидан ўн баробар катта эди. Унда ёстикдек-ёстикдек китоблар билан тоғларнинг чол яшарди.

Ана буни қаранг-а! Сайёҳ келди! – деб хитоб қилди у Кичкина шаҳзодани кўриб.

Кичкина шаҳзода нафас ростлаш учун столнингга ўтирди. Бениҳоя кўп йўл юриб обдан чарчаган эди у!

– Қаердансан? – деб сўради чол.

– Бу катта китобингиз нимаси? – деб сўради Кичкина шаҳзода. – Бу ерда нима қилиб ўтирибсиз?

– Мен географман, – деди чол.

– Географ дегани нима?

– Бу дегани дарёю денгизларнинг, шаҳар ва тоғларнинг, чўлу биёбонларнинг қаерда жойлашганини биладиган одам.

– Э, зўр экан! – деди Кичкина шаҳзода. – Чиндан ҳам, мана буни ҳақиқий иш деса арзийди!

У шундай деб географнинг сайёрасига назар ташлади. У умрида ҳеч қачон бундай катта сайёрани кўрмаган эди.

– Сайёрангиз жудаям чиройли экан, – деди у – Айтинг-чи, океанлар борми бу ерда?

– Бунисини билмадим, – деди географ.

– Э-э, – деди Кичкина шаҳзода ҳафсаласи пир бўлиб. – Тоғ борми, тоғ?

– Билмайман, – деди географ.
 – Шаҳарлар, дарёлар, саҳролар-чи?
 – Буниям билмайман.
 – Ахир сиз географсиз-ку!
 – Бўлмаса-чи! – деди чол виқор билан. – Гап шунда-да: мен сайёҳ эмас, географман. Менга сайёҳлар жуда-жуда етишмайди. Чунки шаҳарлар, дарёю тоғлар, денгизу океанларни, чулу биёбонларни географлар ҳисоблаб қайд этмайдди. Географ – бу катта одам, унинг сангир юришга вақти йўқ. У ўз кабинетидан чиқмайди, аммо сайёҳатчиларни қабул қилиб, уларнинг ҳикояларини ёзиб олади. Агар уларнинг бирор таси қизиқроқ воқеани айтиб берса, географ ҳужжат тўплаб, шу сайёҳнинг бамаъни одамми ёки бетайинлигини текширади.
 – Нима учун?
 – Чунки сайёҳ алдаб уйдирмаларни сўзлаган бўлса, жуғрофия дарсликлари чалкашиб кета-

Агар у кўпроқ ичадиган бўлса, тагин ташкирдн, деявер.

Ната, пиёнисталарнинг кўзига ҳамма нарса битта бўлиб кўринади. Унинг гапига ишониш географ битта тоғни иккита деб ёзиш мумкин.

Мен бир одамни билардим... Ундан ёмонроқ чиқарди, – деб қўйди Кичкина шаҳзода. Бўлса бордир. Хўш, шундай қилиб, агар бамаъни одам бўлиб чиқса, кейин унинг ҳақиёти текширилади.

Қандай текширилади? Бориб кўриб келишимми?

О, йўқ. Бу жудаям мураккаб иш. Шунчаки, сайёҳдан кашфиётини тасдиқлайдиган ашёвий далил талаб этилади, холос. Масалан, агар у улардан бир тоғни кашф этган бўлса, ундан катта катта харсанг тошларни олиб келиб кўрсатиши керак. – Географ бирданига ҳаяжонга тушди. – О, айтмоқ-чи, ўзинг ҳам сайёҳсан-ку! Ҳойнаҳой, тоят узоқдан келгандирсан. Менга ўз сайёранг ҳақида гапириб бер!

Географ олдидаги қалин дафтарини очди-да, қалам йўна бошлади. Сайёҳларнинг ҳикоялари аввал қаламда ёзиб олинади, кашфиётни тасдиқлайдиган ашёвий далил келтиргачгина, уларнинг хотираларини сиёҳ билан ёзиш мумкин.

– Қулоғим сенда, – деди географ.

– Ҳе, менинг сайёрамда унчалик қизиқ нарса йўқ, – деди Кичкина шаҳзода. – У ерда ҳамма нарса ниҳоятда кичкина. Учта вулқон бор, ик-

китаси уйғоқ, биттаси аллақачон сўнган. Лекин билиб бўлмайди-да.

– Ҳа, билиб бўлмайди, – деб маъқуллади географ.

– Кейин, менинг бир гулим бор.

– Гулларни ҳисобга олмаймиз, – деди географ.

– Нимага?! Ахир, у жудаям чиройли-ку!

– Чунки, гуллар эфемер саналади.

– «Эфемер»ингиз нимаси?

– Жуғрофия китоблари – дунёдаги энг қиммат баҳо китоблардир, – деб тушунтирди чол. – Улар ҳеч қачон эскирмайди. Зеро, тоғнинг ўз ўрнидан кўзгалиши камдан-кам учрайдиган ҳодиса. Ёки океаннинг қуриб қолиши... Биз фақат мангу турғун нарсалар хусусидагина ёзамиз.

– Бироқ, сўнган вулқон қайтиб уйғониши мумкин-ку, – деб унинг гапини бўлди Кичкина шаҳзода. – «Эфемер» дегани нима ўзи?

– Вулқон уйғоқми, сўнганми, буни биз, географлар учун аҳамияти йўқ, – деди географ. – Муҳими шундаки, у тоғ. Тоғ эса ўзгармайди.

– «Эфемер» дегани нима? – деб тагин такрорлади Кичкина шаҳзода.

– Бу – ҳадемай йўқ бўладиган нарса, дегани.

– Менинг гулим ҳам ҳадемай йўқ бўладими?

– Албатта.

– Менинг феруза гулим, менинг ягона қувончим мангу эмас экан, – деб андуҳ билан шивирлади Кичкина шаҳзода. – У бало-қазолардан, офату тўфонлардан ўзини қандай асрайди? Бор-йўғи тўрттагина тикани бўлса. Мен уни ташлаб кетдим, ҳувиллаган сайёрамда ёлғиз ўзи қолган эди-я!»

Шундагина у тарк этилган гулига беҳад ачиқиб кетди, дилини ғусса чулғади. Аммо шу ондаёқ журъатини тўплаб:

– Энди мен қаёққа борсам экан, нима маслаҳат берасиз? – деб сўради.

– Ер деган бир сайёра бор, шунга бориб кўр, – деб жавоб берди географ. – Унинг нуфузи чакли эмас...

Кичкина шаҳзода йўлга тушди, аммо фикри-ёди сайёрасида қолган ёлғизгина гулда эди.

XVI

Шундай қилиб, у қадам ранжида қилган еттинчи сайёра Ер эди.

Ер – оддий сайёралардай эмас! Бунда бир юз йигирмата қирол (нефть қироллари ҳам шунга киради, албатта), етти минг географ, тўққиз юз минг корчалон, етти ярим миллион пиёниста, уч юз ўн бир миллион шуҳратпараст, хуллас, жами икки миллиардга яқин катта одам мавжуд.

Ернинг нақадар катталиги ҳақида сизга бирмунча тасаввур бермоқ учун шуни айтиш билангина кифояланаман: электр кашф этилунига қадар олти қитъада чароғбонларнинг тўрт юз олтмиш икки минг беш юз ўн бир кишидан иборат улкан лашкари тутиб туриларди.

Агар четдан разм солинса, бу қойилмақом бир томоша бўларди. Бу улкан лашкарнинг хатти-ҳаракатлари гўё балетдагидек аниқ бир қоидага бўйсунарди. «Саҳна»га биринчи бўлиб Янги Зеландия ва Австралиядаги чароғбонлар чи-

қишарди. Улар чироқларини ёқиб, ухлагани кетишарди. Кейин Хитой чароғбонларининг навбати келарди. Ўз «рақси»ни адо этиб, улар ҳам парда ортига ғойиб бўлишарди. Улардан сўнг Россия ва Ҳиндистон чароғбонларига гал тегарди. Кейин эса – Африка ва Европа, ундан сўнг Жанубий Америка, ва ниҳоят, Шимолий Америкадаги чароғбонларнинг навбати етарди. Шу тариқа ҳеч ким ҳеч қачон адашиб кетмас, ҳамма «сахна»га ўз вақтида чиқарди. Ҳа, бу чиндан ҳам қойилмақом томоша эди!

Фақат, Шимолий қутбдаги ягона фонусни ёқиши лозим бўлган чароғбон билан унинг Жанубий қутбдаги ҳамкасбига ҳаммадан ҳам маза эди, иккаласи ҳам ортиқча ташвиш-тараддуд-

ишарди; улар ўз ҳунарини йилда икки мар-
тина кўрсатарди, холос.

XVII

Билан ҳаддан ташқари суҳандонлик қилгинг
қолганда озми-кўпми муболаға қиласан
ини. Мана, мен ҳам чароғбонлар ҳақида
сўзлай туриб, ҳақиқатга бирмунча хилоф иш
қутдим. Ишқилиб, сайёрамизни яхши билмай-
танларда у ҳақда нотўғри тушунча пайдо
бўлмаса бас! Аслида одамлар Ер юзиде унча-
ни кўп жойни эгалламайди. Агар унда истиқо-
нат қиладиган икки миллиард одам тўпланиб,
шунда митингдагидек елкама-елка турса, улар
ортиқча қийналиб-нетмай, узунасига кенглиги
ингирма миль келадиган майдонга бемалол жой-
лашган бўлур эди. Бутун инсониятни Тинч оке-
андаги тангадеккина оролчага ҳам сифдириб
юбориш мумкин.

Катталар, албатта, бу гапингизга ишонмай-
дилар. Улар ўзларини жуда кўп жойни эгаллай-
диган чоғлайдилар, ўзларини худди баобаблар-
дек баҳайбат ва улугвор ҳисоблайдилар. Сиз
шунда уларга аниқ ҳисоб-китоб қилиб чиқиш-
ни таклиф этинг. Бу гап уларга маъқул бўлади,
ахир улар рақам деса ўлиб қолишади-ку. Сиз
эса бу бўлмағур арифметика билан бошингиз-
ни қотириб ётманг. Унинг сариқ чақалик ҳам
фойдаси йўқ. Биламан, сиз шундоқ ҳам менга
ишонасиз.

Алқисса, Кичкина шахзода Ерга тушгач, ат-
роф-жавонибда бирор тирик жонни кўрмай,

беҳад ҳайрон бўлди. Ҳатто, адашиб бошига
ёрага келиб қолдиммикин, деган ҳаёлга қам
ди. Бироқ шу пайт оёғи остида, қум узра
бўлиб ётган алақандай кулранг нарсани кў
қўйди.

– Салом, – деди Кичкина шаҳзода ҳар
молга қарши.

– Салом, – деб жавоб берди илон.

– Мен қандай сайёрага келиб қолдим?

– Ерга, – деди илон. – Африкада туриб
ҳозир.

– Шунақами? Нима, Ерга одам яшамайдими?

– Бу жой саҳро. Саҳрода ҳеч ким яшамайди.

Аммо Ерга катта.

Кичкина шаҳзода тош устига ўтириб, осмон
га тикилди.

– Қани энди, юлдузларнинг нега чарақлаши

ни билсам, – деди у ўйчан оҳангда. – Чамаси

улар, эртами-кечми ҳар ким ўз юлдузини то

пиб олиши учун чарақлаб турса керак. Кўрин

санми, ҳув ана менинг сайёрам – шундоққина

тепамизда... Аммо у қанчалар узоқда, эҳ-ҳе!

– Чиройли сайёра экан, – деди илон. – Ерга

нега келдинг, нима қиласан бу ерда?

– Мен феруза гулим билан уришиб қолдим,

дея иқрор бўлди Кичкина шаҳзода.

– Э, шундай дегин...

Иккови ҳам жимиб қолди.

– Одамлар қаёқда, одамлар? – деб тағин сўра

ди ниҳоят Кичкина шаҳзода. – Саҳрода, ҳар

қалай, ўзингни ёлғиз сезаркансан киши.

– Одамлар орасида ҳам ўзингни ёлғиз сеза

верасан, – деб қўйди илон.

Кичкина шаҳзода унга синчиклаб тикилди.

– Ғалати жонивор экансан, – деди у. – Йўғон

лининг бармоқдай келмайди-ю...
– Аммо мен қиролнинг бармоғидан кўра
кўпроқ қудратга эгаман, – деб эътироз билдир

ди илон.

Кичкина шаҳзода кулимсиради:

– Наҳотки сен шу қадар қудратли бўлсанг?
Лоақал панжанг ҳам йўқ-ку. Сен ҳатто саёҳат

қилишга ҳам ярамайсан...

– Мен сени бирорта кема элтолмайдиган олис
манзилларга олиб кетишим мумкин, – деди илон,
сўнг Кичкина шаҳзоданинг болдирига ҳалқа

бўлиб чирмашди.

– Кимгаки тегсам, уни аслига – тупроққа айлантираман, – деди у. – Аммо сен юлдуздан тушиб келгансан, юлдуздек поксан...

Кичкина шаҳзода индамай тураверди.

– Сенга раҳмим келади, – дея давом этди илон.
– Тош-метин бу заминда сен шу қадар заиф, ожизсанки... Ёдингда бўлсин, қачонки олисдан қолган сайёрангни эслаб юрагинг ғуссага тўлса, мен сенга ёрдам қилишим мумкин. Мен...

– Гапингга жуда яхши тушундим, – деди Кичкина шаҳзода. – Аммо нега доим жумбоқ билан сўзлайсан?

– Мен ҳамма жумбоқларни ҳал этаман, – деди илон.

Иккаласи тагин жимиб қолди.

XVIII

Кичкина шаҳзода саҳрони кесиб ўтди-ю, ҳеч кимни учратмади. Йўлда фақат нимжонгина, рангпар бир гулга дуч келди.

– Салом, – деди Кичкина шаҳзода.

– Салом, – деб жавоб қайтарди гул.
– Одамлар қаёқда? – деб мулойим оҳангда сўради Кичкина шаҳзода.

Кунларнинг бирида ёнгинасидан ўтиб кетган карвонга гулнинг кўзи тушиб қолган эди.

– Одамлар дейсанми? Ҳа-а... Улар, чамаси, бештами-олтита эди. Мен уларни кўп йил бурун кўрган эдим. Аммо уларни қаердан излаш кераклигини билмайман. Шамолдек учиб юришади, илдизи йўқ уларнинг, шунинг учун ҳам топшиш қийин.

– Хайр, яхши қол, – деди Кичкина шаҳзода.

– Хайр, – деди гул.

XIX

Кичкина шаҳзода баланд тоққа чиқиб борарди. Шу пайтгача у ўзининг тиззасидан келади-ган учта вулқонидан бошқа бирорта тоғни кўрмаган эди. Сўнган вулқон унга курси бўлиб хизмат қиларди. Шу сабабли, у ҳозир бу юксак тоғдан туриб сайёрани бошдан-оёқ кўздан кечирса бўлар, ундаги жамики одамларни ҳам кўрсам керак, деган фикрга келди. Бироқ тоғ тепасига чиқиб боргач, игнадек ўткир ва ингичка чўққиларгагина кўзи тушди, холос.

– Салом, – деди у ҳар эҳтимолга қарши.

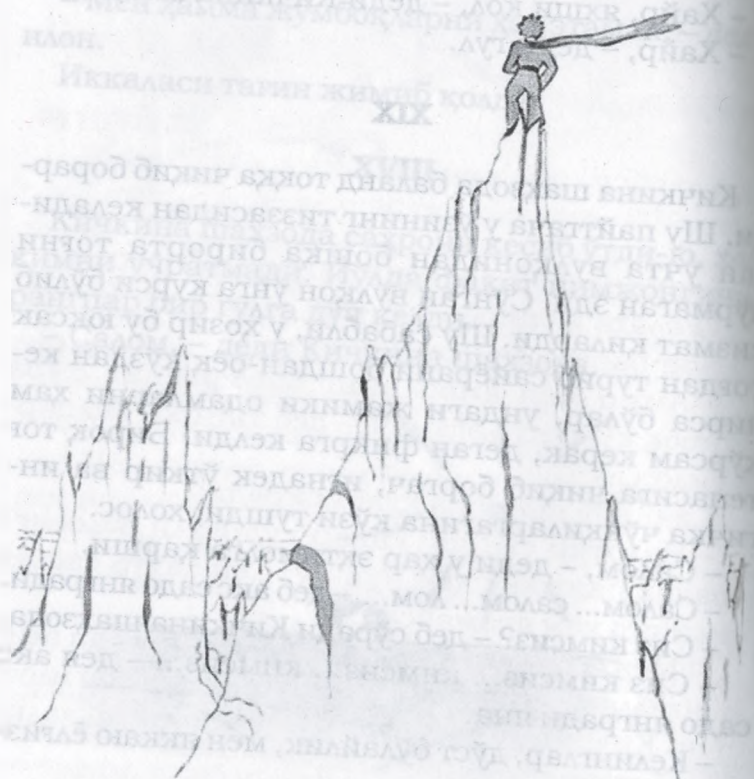
– Салом... салом... лом... – деб акс садо янгради.

– Сиз кимсиз? – деб сўради Кичкина шаҳзода.

– Сиз кимсиз... кимсиз... кимсиз... – дея акс садо янгради яна.

– Келинглар, дўст бўлайлик, мен яккаю ёлғизман, – деди у.

– Яккаю ёлғиз... ёлғиз... – дея акс садо янгради.
«Шунчалик ҳам ғалати сайёра бўладими!»
деб ўйлади Кичкина шаҳзода. – Яп-ялангача
тап-тақир, ҳамма томони игна. Одамларнинг
кувваи ҳофиза ҳам етишмас экан. Айтган
пингни такрорлашдан бошқа нарсани билмай
ди... Уйимда феруза гулим бор эди, у меннинг
кўрар кўзим, қувончим эди, у ҳамиша биринчи
чи бўлиб сўйларди».

XX

Кичкина шаҳзода қум барханлари аро, қоя
муликлар аро узоқ кезиб юрди ва ниҳоят,
яна тушиб олди. Ҳар қандай йўл эса одамзод
қўлига элтади.

– Салом, – деди у.

Унинг қаршисида гул-чечакларга тўла бир
манзор ястаниб ётарди.

– Салом, – деб жавоб кайтаришди гуллар.

Шунда Кичкина шаҳзода бу гулларнинг бар-
часи унинг феруза гулига ўхшаш эканини пай-
қади.

– Тўхтанг, сизлар кимсиз? – деб сўради у лол
бўлиб.

– Бизлар – гулмиз, – деб жавоб беришди гул-
лар.

– Шунақами... – деди Кичкина шаҳзода бўша-
шиб.

Сўнг дафъатан ўзини бениҳоя бахтсиз сизди.
Феруза гул унга, бутун оламда мен каби зебо
санам йўқ, деб айтган эди. Мана, ҳозир пойи-

даги бу чаманзорда эрка гули янглиг гулаарин
беш мингтаси ял-ял товланиб турибди!
«Агар бунӣ кўрса, у қанчалар хафӣ бўлади-
я! – деб ўйлади Кичкина шаҳзода. – Чаман-
кулгили кўринмаслик учун у зўр бериб пуш-
бошлаган, ўзини ҳатто жон таслим қилган-
дек кўрсатган бўлур эди. Мен эса унинг ор-
дан худди беморниинг ортидан юргандек қи-
шиб, таскин-тасалли беришга мажбур бўларман.
акс ҳолда, мени ташвишу уятга қўйиш учун
у жон таслим қиларди...»

Кейин хаёлига яна шундай фикр келди: «Ам-
ўзимча дунёда танҳо гулга эгаман, деб юр-
дим, ҳеч қайда унинг тенгию ўхшаши йўқ. Ам-
ўйлардим, ваҳоланки, у оддийгина бир гул экан.
Менинг бор бойлигим ўша оддийгина гулу бўл-
тизамдан келадиган учта вулқондан иборат
эди, унинг ҳам биттаси сўнган, ким билсин, балки
абადий уйғонмас... Энди менинг подшолигим
қолдими...»

У майса узра юзтубан тушганча, йирғил-
юборди.

XXI

Худди шу пайт рўпарасида Тулки пайдо
бўлди.

– Салом, – деди у.

– Салом, – дея алик олди Кичкина шаҳзода
хушфеъллик билан, бироқ теварак-атрофига
аланглаб, ҳеч кимни кўрмади.

– Мен бу ердаман, – деган овоз эшитилди яна.
– Дарахтнинг тагидаман...

– Кимсан? – деб сўради Кичкина шаҳзо-
да. – Пушчаям чиройлисан!

– Мен – Тулкиман, – деди Тулки.

– Мен билан ўйнагин, – деб ўтинди Кичкина
шаҳзода. – Билсанг, ҳозир шу қадар хафаман-
ман.

– Сен билан ўйнаёлмайман, – деди Тулки. –
Мен кўлга ўргатилмаганман.

– О, кечирасан, бўлмаса, – деди Кичкина шаҳ-
зода, аммо бир оз ўйланиб: – «Кўлга ўргатилма-
ган» дегани нима? – деб сўради.

– Бу ерлик эмас экансан-да, – деди Тулки. –
Нима излаб юрибсан бу жойларда?

– Одамларни излаяпман, – деди Кичкина
шаҳзода. – «Кўлга ўргатиш» дегани нима?

– Одамларни излаяпман дегин? Уларнинг
ёнида қуроли бўлади, шуни тақиб овга чиқи-
шади. Жуда чатоқ-да, шуниси. Улар товук ҳам
боқишади. Ягона маъкул иши шу уларнинг. Сен
товук изламаяпсанми?

– Йўқ, – деди Кичкина шахзода. – Мен дунёни излаб юрибман. Хўш, «қўлга ўргатиш» дегани нима?

– Бу аллақачонлар унут бўлиб кетган тушунча, – деб тушунтирди Тулки. – Бу дегани – ришталар боғламоқ демакдир.

– Ришта боғламоқ?

– Худди шундай, – деди Тулки. – Ҳозир сен мен учун дунёдаги ўзингга ўхшаган юз минг боланинг бирисан, холос. Ҳозирча сен мени керак эмассан, мен ҳам сенга керак эмасман. Мен ҳам сенга ҳозир дунёдаги юз минглаб тулкининг бириман, холос. Аммо бордию сен мени қўлга ўргатсанг, иккимиз бир-биримизга керак бўлиб қоламиз. Сен мен учун дунёдаги ягона одамга айланасан. Мен ҳам сен учун дунёда ягонага айланаман...

– Тушунгандек бўляпман, – деди Кичкина шахзода. – Бир гул бор эди... чамаси, у мени қўлга ўргатган экан...

– Бўлиши мумкин, – деб тасдиқлади Тулки. – Ер юзида нималар бўлмайди, дейсан.

– Бу воқеа Ерда бўлмаган, – деди Кичкина шахзода.

Тулки ҳайрон қолди:

– Қаерда бўлган? Ўзга сайёрадами?

– Ҳа.

– Ўша сайёрада ҳам овчилар борми?

– Йўқ.

– Э, соз экан-ку! Товуқ борми?

– Йўқ.

– «Бир кам дунё» дегани шу экан-да! – деб хўрсинди Тулки. Аммо зум ўтмай, тагин сўз бошлади: – Ҳаётим жудаям зерикарли. Мен товуқни пойлайман, одамлар эса мени пойлайди. Товуқнинг ҳаммаси бир хил, одамниям. Шунинг учун ҳаётим мудом зерикиш билан ўтади. Агар сен мени қўлга ўргатсанг, қоронғи турмушимга нур кирарди. Шунда сенинг оёқ товушларинг-ни мен минглаб одам ичидан ажрата оладиган бўламан. Ҳозир одам шарпасини сезсам, бас, дарҳол бекиниш пайига тушаман. Аммо мени қўлга ўргатсанг борми, қадам олишинг худди оҳанрабо мусиқа янглиғ мени ўзига чорлайдию яшириниб ётган жойимдан истикболингга югуриб чиқаман. Ундан кейин, хув анави буғдойзорни кўряпсанми? Қара, буғдой фарқ пишиб ётибди. Мен дон-дун емайман, ғалла билан ишим йўқ. Буғдойзор далаларнинг мен учун ҳеч қандай маъноси йўқ. Бунинг қанчалар қайғули экан...

нини билсанг эди! Сенинг сочларинг ажойиб тилларанг товланади. Агар мени кўлга ўргатсанг шундай соз бўладики! Олтин тусли буғдойи энди менга сени эслата бошлайди. Ва шунда мен бошоқларнинг шамолда чайқалишини яхши кўриб қоламан...

Тулки жимиб қолди. Кичкина шаҳзодага узоқ термилди, ниҳоят:

– Илтимос... мени кўлга ўргатгин, – деди.

– Жоним билан ўргатардим-у, – деди Кичкина шаҳзода, – лекин вақтим зикроқ-да. Мен ҳали дўстлар орттиришим, жуда кўп нарсаларни билиб олишим керак.

– Фақат кўлга ўргатилган нарсаларнигина билиб олиш мумкин, – деди Тулки. – Ҳозир одамларнинг бирор нарсани билишга вақти қолмаган. Ҳамма нарсани тайёрлигича дўкондан олишади. Лекин дўст сотадиган дўкон йўқ-да, шу

нинг учун ҳам одамлар энди дўст орттирмайди. Агар дўст орттирмоқчи бўлсанг, мени кўлга орттакон!

– Хўп, бунинг учун нима қилиш керак? – деб ўради Кичкина шаҳзода.

– Сабр-тоқатни бир жойга йиғиш керак, – деб жаноб берди Тулки. – Дастлаб сал узоқроқда, кун анави ердаги майсанинг устига келиб ўтирасан. Мен сенга аввал бир оз ҳадиксираб қарайман, сен бунга индамайсан, майлими? Чунки сўз бир-биримизни англашимизга халақит беради, холос. Кейин эса кун сайин аста-секин яқинроқ келиб ўтираверасан...

Эртасига Кичкина шаҳзода яна шу жойга келди.

– Яхшиси, ҳар куни бир пайтда кела қолгин, – деб илтимос қилди Тулки. – Масалан, агар соат тўртда келадиган бўлсанг, мен соат учдан ўзимни бахтиёр ҳис қила бошлайман. Муддат яқинлашган сари бу қувонч орта боради. Соат тўртда эса юрагим ҳаяжонга тўлиб шодумонлик билан тепа бошлайди. Ана шундагина мен бахт-сао-

датнинг қадрини сезаман! Бордию сен ҳар қандай вақтда келадиган бўлсанг, мени бўғиш тиёрлик туйғусидан маҳрум қиласан... Расм-русм мени тўғри бажо келтириш керак.

– Расм-русм нима? – деб сўради Кичкина шахзода.

– Буям аллақачон унутилган нарсаси, – деди шунтирди Тулки. – У шундай бир нарсаси, туфайли қайсидир бир кун бошқа кунларга мутлақо ўхшамайди, у туфайли қайсидир давр бошқа даврларга мутлақо ўхшамайди. Масалан менинг пайимда юрадиган овчиларда шундай расм-русм бор: улар пайшанба кунлари қишлоқ оғи ойимқизлар билан кўнгилахушлик қилишди. Шунинг учун ҳам пайшанба дегани жуда ажойиб кун-да! Шу кунлари мен аста сайр қилгани чиқаман, ҳатто узумзорнинг чеккасига ҳам бемалол бораман. Агар овчилар маълум кунларда эмас, хоҳлаган пайтларида кўнгилахушлик қилаверсалар, ҳамма кунлар бир хил бўлиб қоларди, унда мен ҳордиқ нималигини билмай ўтиб кетардим.

Шу тариқа Кичкина шахзода Тулкини қўлга ўргатди. Мана, ниҳоят айрилиқ чоғи ҳам етди.

– Энди сени эслаб йиғлаб юраман, – дея хўрсинди Тулки.

– Айб ўзингда, – деди Кичкина шахзода, – Сени ранжитишни сира-сира истамасдим, ахир, ўзинг айтган эдинг-ку, мени қўлга ўргат, деб...

– Ҳа, албатта, – деди Тулки.

– Лекин йиғлайман, деяпсан-ку!

– Албатта йиғлайман-да.

Демак, сени қўлга ўргатиб нотўғри қилиб қўйди,

Йўқ, – деб бош чайқади Тулки, – бундан афсус эмасман. Эсингдами, олтин бошоқ ҳақида айтган гапларим? – У жимиб қолди, орадан сўз ўтгач, тагин кўшиб қўйди: – Ўша гулларга яна бир марта бориб қарагин, феруза гулларнинг оламда чиндан ҳам ягона эканига шубҳа йўқ ҳосил қиласан. Қайтиб келганингдан сўнг, хайрлашар чоғи сени яна бир сирдан огоҳ қилсаман. Майли, бу сенга мендан ҳадя бўлсин.

Кичкина шахзода чаманзорга қараб кетди. – Сизлар менинг феруза гулимга сираям ўхшамайсизлар, – деди уларга. – Сизлар ҳали ҳеч нима эмассиз, чунки сизларни бирор ким-сан қўлга ўргатган эмас, сизлар ҳам бирор ким-сани қўлга ўргатган эмассиз. Менинг Тулким ҳам аввал шундай эди. Юз минглаб бошқа тулкилардан асло фарқи йўқ эди. Аммо мен у билан дўст тутиндим, энди у мен учун ёруғ оламдаги ягона тулкига айланди.

Гуллар хижолатдан қип-қизариб кетишди.

– Сизлар чиройлисиз, аммо дилингиз бўмбўш, – дея давом этди Кичкина шахзода. – Сизларни деб одамнинг қурбон бўлгиси келмайди. Албатта, феруза гулимга тасодифан кўзи тушиб қолган ўткинчи уни сўзсиз сизларга ўхшайди, деб айтиши мумкин. Аммо унинг ёлғиз ўзи менга сизларнинг барчангиздан кўра қадрлироқ. Чунки мен ҳар куни сизларни эмас, уни суғорганман-да. Парда тортиб, шиша қалпоқ тутиб сизларни эмас, уни изғирину совуқлардан асраб-

авайлаганман. Уни деб, капалаклар тезроқ
 либ чиқиб у билан ўйнасин, деб гумбаклар
 келганман. Мен унинг араз-гинасини ҳам, нон
 фироғини ҳам эшитганман, ҳатто сукути
 чўмган чоғларида ҳам кўнглини сезиб турган
 ман. У – меники, у менинг ёлғизим, ягонам...
 Шундан сўнг Кичкина шаҳзода Тулкини
 ёнига қайтиб келди:
 – Хайр, яхши қол... – деди у.
 – Хайр, яхши бор, – деди Тулки. – Мана сен
 айтмоқчи бўлган сирли гапим: фақат кўн
 кўзигина очик, энг асосий нарсани кўз билан
 кўролмайсан.
 – Энг асосий нарсани кўз билан кўролмай
 сан, – деб такрорлади Кичкина шаҳзода, бу ҳик
 матни эслаб қолиш учун.
 – Гулинг сенга шунинг учун ҳам қадрлики
 унга кўнглингни бергансан.
 – Чунки унга кўнглимни берганман... – деб
 такрорлади Кичкина шаҳзода яхшироқ эслаб
 қолиш учун.
 – Одамлар бир ҳақиқатни унутдилар, – деди
 Тулки, – аммо сен асло ёдингдан чиқарма: ким
 ники қўлга ўргатган бўлсанг, унинг тақдирига
 ҳамиша жавобгарсан. Унутма, феруза гулинг
 учун ҳам жавобгарсан.
 – Феруза гулим учун жавобгарман... – деб так
 рорлади Кичкина шаҳзода яхшироқ эслаб
 қолиш учун...

XXII

Салом, – деди Кичкина шаҳзода.

Салом, – деб жавоб қилди бекат назоратчи-

Нима қилиб турибсан бу ерда? – деб сўради
 Кичкина шаҳзода.

Ўловчиларни саралаяпман, – деди назо
 ратчи. – Мингта-мингта қилиб поездга ўтқаза
 нганда, бирини ўнгта, иккинчисини сўлга жўна
 тибман.

Шу пайт ёп-ёруғ деразаларининг ойналари-
 ни арқиратганча тезюрар поезд гумбурлаб ўтиб
 кетди. Бекат назоратчисининг дўкончаси ҳам
 ариллаб кетди.

– Намунча шошади бу? – деб ҳайрон бўлди
 Кичкина шаҳзода. – Шунчалик ошиқиб нима
 ни излайди?

– Буни ҳатто машинистнинг ўзиям билмай
 ди, – деди назоратчи.

Иккинчи томонга ҳам тезюрар бир поезд пиш
 қирганча шовқин солиб ўтиб кетди.

– Бу боя ўтиб кетганга етиб олмоқчимиз? – деб
 сўради Кичкина шаҳзода.

– Э, қаёқда, – деди назоратчи. – Вагоннинг
 ичида ҳозир ҳамма ё ухлаб ётибди, ё дераза ол
 дида қўл қовуштирганча эснаб ўтирибди. Фа
 қат болаларгина бурниларини ойнага тираб таш
 қарига тикилиб кетаётган бўлса керак.

– Фақат болаларгина нима излаб юрганини
 билади, – деди Кичкина шаҳзода ўзича. – Улар
 латта қўғирчоққа ҳам юрак-бағрини бериб меҳр
 қўяди, шу сабабли у уларга бениҳоя қадрли

бўлиб қолади. Шу сабабли ҳам боладан кўн-
чоғи тортиб олинса, ўксиб-ўксиб йиғлайди.
– Уларнинг бахти-да, – деди назоратчи.

XXIII

– Салом, – деди Кичкина шаҳзода.
– Салом, – деди савдогар.
У ташналикни босувчи, такомиллаштирилган
қандайдир бир ичимлик сотиб ўтирарди. Шу
ичимликдан беш-олти қултум ичилса бас, кей-
ин бир ҳафта чанқов нималигини билмай юра-
вериш мумкин.

– Бунга сотишдан маъни нима? – деб сўради
Кичкина шаҳзода.

– Бу нарса вақтни жуда қаттиқ тежашга ёрдам
беради, – деди савдогар. – Мутахассисларнинг
ҳисобига қараганда, шу ичимлик туфайли ҳаф-
тасига эллик уч дақиқа тежаш мумкин экан.

– Ҳўш, ўша эллик уч дақиқада нима қилини-
ди кейин?

– Хоҳлаган ишингни қилаверасан.

«Агар менинг эллик уч дақиқа ортиқча вақ-
тим бўлса эди, – деб кўнглидан ўтказди Кички-
на шаҳзода, – тўппа-тўғри булоқ бошига борар-
дим...»

XXIV

Фалокатга учраганимга роса бир ҳафта бўлган
эди, фаройиб ичимлик сотадиган савдогар
ҳақида эшитгач, сўнгги қултум сувимни ичиб
тутатдим.

Ҳа-а, – дедим Кичкина шаҳзодага қараб, –
айтган гапларинг ҳаммаси қизиқ, аммо мен
мен самолётимни тузатолганим йўқ, мана,
қўнғининг, охириги томчи сувни ҳам қуритдим,
қўнғини тўппа-тўғри булоқ бошига бориб қолсам,
мен ҳам ўзимни беҳад бахтиёр ҳисоблардим.
Мен дўст бўлган Тулки айтардики...
Азизим, ҳозир тулки-пулкинг қулоғимга
тирмайди!

– Нега?

– Чунки ташналикдан ўлиб кетишимга кўзим
тириб турибди...

У гап нимадалигини бари бир тушунмади-да,
ана эътироз билдирди:

– Дўстинг бўлса яхши-да, кўркмай ўлимга ҳам
бораверсанг бўлади. Мана мен Тулки билан дўст
бўлганимдан шундай хурсандманки...

«Қандай даҳшатли бало хавф солиб тургани-
ни у сезмайдиям, билмайдиям, умрида ҳеч
қачон на очликни, на ташналикни кўрган. Унга
қуёш нурининг ўзи кифоя...»

Мен бунга товуш чиқариб айтмадим, ўзимча
ўйладим, холос. Бироқ, Кичкина шаҳзода мен-
га қаради-да, тўсатдан:

– Мен ҳам чанқадим... юр, қудуқ қидириб
кўрамиз, – деди.

Мен ҳорғин қўл силтадим: бу поёнсиз саҳро-
да тусмоллаб қудуқ излашдан нима маъно бор?
Аммо бари бир йўлга тушдик.

Узоқ вақт бир-биримизга чурқ этмай бордик;
ниҳоят, қоронғи тушиб, осмонда бирин-кетин
юлдузлар чарақлай бошлади. Ташналикнинг

зўридан мени бир оз безгак ҳам тутмоқда шу боис юлдузларни тушдагидек элас кўрардим. Кичкина шаҳзоданинг гапи ёди тушиб, сўрадим:

– Демак, ташналик нималигини сен ҳам лар экансан-да?

Бироқ у индамади, фақат шунчаки сўзлардек:

– Сув баъзан юракка ҳам керак бўлади, деб қўйди. Унинг нима демоқчилигини тушунадим у сўраб ҳам ўтирмадим – уни сўрақилишнинг беҳуда эканини яхши билардим.

У, ниҳоят, ҳолдан тойиб, қумга мук чўкди. Мен ҳам ёнига оҳиста чўзилдим. Алламаҳалгача ҳеч биримиз чурқ этмадик. Бир пайт у секингина:

– Юлдузлар жудаям чиройли, чунки қаеридадир гули бор, фақат кўринмайди, холос, – деб қолди.

– Ҳа, албатта, – дедим мен, ой ёғдусида тонганиб ётган қум тўлқинларига тикилганча.

– Саҳро ҳам чиройли... – деб қўшиб қўйди Кичкина шаҳзода.

Бу гап чиндан ҳам тўғри эди. Саҳро менга ҳаммиша ёқади. Қум барханига чиқиб ўтирасан, ҳеч нарса кўринмайди, ҳеч нарса эшитилмайди, аммо бари бир саҳро қўйнида нимадир билинар-билинимас ялтирайди...

– Биласанми, саҳро нима учун яхши? – деди у. – Чунки унинг бағрида, кўз илғамас аллақарларда булоқлар яширинган бўлади...

Ҳайратдан қотиб қолдим. Бирданига қумлардан таралиб ётадиган сирли ёғдунинг нима эка-

нини англадим. Бир пайтлар, ёш бола чоғимда кўҳна бир уйда яшардим. Нақл қилишларича, бу уйга катта бир хазина қўмилган экан. Равшанки, уни бирор кимса ҳеч қачон топиб ололмади, ким билсин, балки бирор кимса ҳеч қачон қидириб ҳам кўрмагандир. Аммо ўша мишмиш туфайли уй гўё тилсим қилингандек сеҳрли кўринарди – унинг бағрида сир пинҳон эди...
– Ҳа-а, – дедим оҳиста. – Юлдузми, уйми, саҳроми, нимаики бўлмасин, ундаги энг гўзал нарсаси кўзга кўринмайдиган нарсадир.

– Дўстим Тулки билан ҳамфикр экансан, жудаям хурсанд бўлдим, – деди Кичкина шаҳзода кувониб.

Салдан кейин у ухлаб қолди. Мен уни қўлимда кўтарганча йўлда давом этдим. Ўз-ўзимдан ҳаяжонланиб кетган эдим. Назаримда, қўлимда нафис бир хазинани кўтариб бораётгандек эдим. Назаримда, Ер юзида бундан кўра нозик ва нафисроқ ҳеч нарса йўқдек туюларди. Ой ёғдусида унинг бўздек оқарган манглайига, юмуқ мижжаларига, шамолда тўзғиб ётган тил-

ларанг кокиллариға термилиб борарканман ўзимга ўзим, буларнинг барчаси – шунчаки қобик, дер эдим. Энг асосий нарсани кўз илгамайди, у сийратда, ботинда пинҳон...

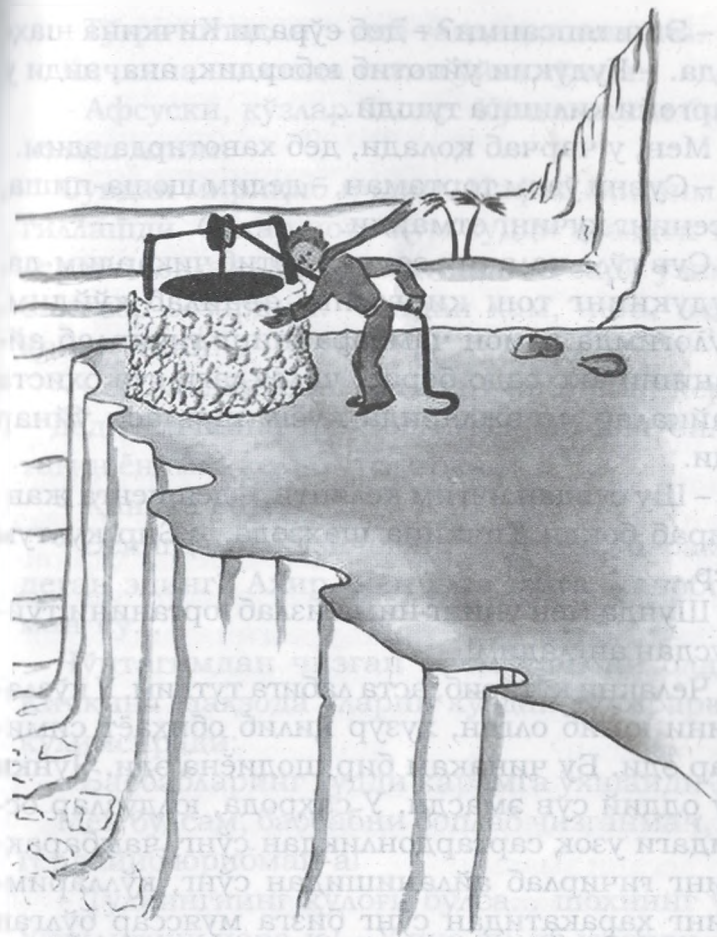
Унинг хиёл очик лабларида табассум ўйнайди, уларга тикилиб туриб ўзимча яна шундай деб ўйладим: мана, Кичкина шаҳзода, беозоргина ухлаб ётибди, феруза гулига шунчалар сардоқатлики, одамнинг беихтиёр кўнгли эриб кетади, гулининг ёди-хаёли, шам шуъласининг шарпасидек, уни бирон зум, ҳатто уйқусида ҳам тарк этмайди... Ва шунда мен унинг аслидагидан ҳам кўра нозикроқ эканини англадим. Ахир, шам шуъласини эҳтиёт қилиш керак – қутурган шамол уни ўчириб қўйиши мумкин...

Алқисса, шу тариқа йўл юрдиму мўл юрдим ва тонг чоғи бир қудуқ бошига етиб бордим.

XXV

– Одамлар жон-жаҳди билан тезюрар поездларга ошиқиб нима излаётганини ўзлари ҳам билмайди, – деди Кичкина шаҳзода. – Шунинг учун ҳам ором нелигини билмай гоҳ бир томонга, гоҳ иккинчи томонга зир югурадилар... – Хиёл ўтгач, шундай деб қўшиб қўйди: – Лекин бари беҳуда...

Биз топган бу қудуқ Саҳрои Кабирдаги бошқа қудуқларга ўхшамасди. Одатда, бу ердаги қудуқ қумни нари-бери ўйиб ясалган чуқурчадан иборат бўлади. Бу эса қишлоқларда учрайдиган ҳақиқий қудуқ эди. Аммо атроф-жаво-нибда қишлоқнинг асари ҳам йўқлиги учун мен буни тушга йўйиб қўяқолдим.

– Ғалати-я, – дедим Кичкина шаҳзодага, – Ҳаммаси тайёр – чамбарак ҳам, челақ ҳам, арқон ҳам...

У кулимсираб қўйди-да, арқонни тортиб, чамбаракни буради. Чамбарак ҳудди шалоғи чиққан чархпалакдек гичирлаб айлана бошлади.

– Эшитяпсанми? – деб сўради Кичкина шаҳзода. – Қудуқни уйғотиб юбордик, ана, энди хиргойи қилишга тушди...

Мен, у чарчаб қолади, деб хавотирда эдим.

– Сувни ўзим тортаман, – дедим шоша-пиша – сенинг кучинг етмайди.

Сув тўла челақни секин тортиб чиқардим. Қудуқнинг тош қирғоғига авайлаб қўйдим. Қулоғимда ҳамон чамбаракнинг ғичирлаб айланиши акс садо берар, челақдаги сув оқиб таячайқалар, мавжларида қуёш шуъласи ўйнар эди.

– Шу сувдан ичгим келяпти, – дея менга жондираб боқди Кичкина шаҳзода. – Бир қултум бер...

Шунда мен унинг нима излаб юрганини туйқусдан англадим!

Челақни кўтариб, аста лабига тутдим. У кўзларини юмиб олган, ҳузур қилиб обиҳаёт сими-рар эди. Бу чинакам бир шодиёна эди. Чунки бу оддий сув эмасди. У саҳрода, юлдузлар остидаги узоқ саргардонликдан сўнг, чамбаракнинг ғичирлаб айланишидан сўнг, қўлларимнинг ҳаракатидан сўнг бизга муяссар бўлган ноёб, илоҳий бир неъмат эди. Гўё юракка тенгсиз малҳам эди у...

– Сенинг сайёрангда, – деди Кичкина шаҳзода, – одамлар бир чаманзордан беш мингта гул ўстирар экану излаганини тополмас экан...

– Тополмайди, – деб маъқулладим мен.

– Ҳолбуки, улар излаган нарсани бир дона гулдан, бир қултум сувдан ҳам топиш мумкин.

Тўғри айтасан, – деб тасдиқладим яна. Кичкина шаҳзода тагин ўйга чўмди:

– Афсуски, кўзлар басир. Кўнгил кўзи билан қараши лозим.

Сувдан мириқиб ичдим. Нафас олишим енгилашди. Саҳар чоғи қум худди асалдек тилларанг товланади, унга тикилган сари ўзимни бахтиёр сезардим. Чиндан ҳам, нега, недан қайғу чекай?..

– Сен ваъданнинг устидан чиқишинг керак, – деди Кичкина шаҳзода мулойимлик билан, тагин ёнимга келиб ўтираркан.

– Қанақа ваъда?

– Эсингдами, қўзичоғингга нўхта... бераман, деган эдинг? Ахир, мен ўша гулга жавобгарман-ку...

Чўнтагимдан чизган расмларимни олдим. Кичкина шаҳзода уларни кўздан кечираркан, кулимсиради:

– Баобабларинг худди карамга ўхшайди-я...

Мен бўлсам, баобабни бошлаб чизганман, деб гердайиб юрибман-а!

– Тулкиннинг қулоғи бўлса... шохнинг ўзи. Узунлигини қара-ю! – У яна кулиб юборди.

– Бу гапинг инсофдан эмас, оғайни. Ахир, мен умримда бўғма илоннинг ичкию ташқи кўри-нишидан бошқа нарсани чизган эмасман-да.

– Майли, ҳечқиси йўқ – деди у мени юпатиб.

– Болалар шундоқ ҳам тушуниб олишади.

Кейин мен унинг қўзичоғига нўхта чизиб бердим. Суратни Кичкина шаҳзодага бердим. Негадир юрагим зирқираб кетди.

– Ниманидир ўйлаб қўйгансану менга айтма япсан...

Бироқ у индамади.

– Биласанми, – деди ниҳоят, – эртага сизларнинг ҳузурингизга – Ерга келганимга бир йил бўлади... – У тагин жимиб қолди, бир зум ўтган.
– Мен мана шу атрофга тушган эдим... – деди. Шундай дедию дув қизариб кетди.

Негалигини худо биладию, дилимни яна кўрғошиндек ғашлик қоплади. Лекин бари бир юрак ютиб сўрадим:

– Бундан чиқдики, бир ҳафта аввал, иккаламиз танишган тонгда, одамзод маконидан мининг чақирим узок, бу овлоқ ерларда сен ёлғиз ўзинг бежиз кезиб юрмаган экансан-да? Осмондан тушган жойингга қайтиб келаётганмидинг? Кичкина шаҳзода баттарроқ қизариб кетди.

Мен энди ҳадиксираб сўрадим:

– Балки, бир йил тўлгани учун шундай қилмоқчимисан?

У яна лоладек қизарди. У бирорта саволимга жавоб бермади, аммо қип-қизариб кетгани – «ҳа» дегани эмасми?

– Кўрқиб кетяпман... – дея сўз бошладим хўрсиниб.

Аммо у гапимни кесди:

– Ишга киришадиган вақтинг бўлди. Турақол, машинангнинг ёнига бор. Мен сени шу ерда кутаман. Эртага кечқурун қайтиб келгин...

Аммо бари бир кўнглим тинчимасди. Беихтиёр Тулкини эсладим. Қўлга ўрганиб қолганингдан кейин баъзан кўзёш тўкишга ҳам тўғри келади.

XXVI

Қудукдан сал нарида кўҳна тош кўрғоннинг айроналари сақланиб қолган эди. Эртаси бешом ишни тугатиб қайтарканман, узокдан Кичкина шаҳзоданинг чолдевор устида оёғини осилтириб ўтирганини кўрдим. Яқинлашгач, овозини ҳам эшитдим.

– Эсингдан чиқдимми? – дерди у. – Бу гап худди шу ерда бўлмаган эди-ю, лекин...

Чамаси кимдир унга жавоб қайтармоқда эди, чунки шундай деб эътироз билдирди:

– Тўғри, бу гап бундан роппа-роса бир йил аввал бўлган эди, лекин бошқа жойда...

Қадамимни тезлатдим. Аммо деворнинг тагида зот ҳам кўринмасди. Бироқ Кичкина шаҳзода ҳамон ким биландир гаплашиб ўтирарди:

– Албатта-да. Менинг изимни қумдан осонгина топасан. Кейин кутиб тургин, бугун кечаси мен ўша ерга келаман.

Деворнинг олдиғача йигирма қадамлар чамаси қолди, лекин мен ҳануз ҳеч нарсани кўрмадим.

Бир оз жимликдан сўнг Кичкина шаҳзода:

– Заҳаринг ўткирми ўзи? Ишқилиб, мени кўп қийнамайсанми? – деб сўради.

Турган жойимда қотиб қолдим, юрагим орқамга тортиб кетди, бироқ ҳамон бирор нима ни тушунмас эдим.

– Кетақол энди, – деди Кичкина шаҳзода. – Мен пастга сакрамоқчиман.

Шунда оёқ остига қарадиму икки газ нарига сапчиб тушдим! Деворнинг шундоққина таги-

да, одамни чақса, ярим минутда тил тортмай ўлдирадиган бир илон бўйнини гажак қилганча Кичкина шаҳзодага тикилиб турарди. Чўнтагимдаги тўппончани пайпаслаганча унга қариб югурдим, аммо илон шарпамни сезиб, қуриб бораётган жилғадек, қум узра аста сирғалганча, билинар-билинемас оҳанрабо сас чиқариб тошлараро ғойиб бўлди.

Роса вақтида етиб келган эканман, боёқини Кичкина шаҳзодамни даст кўтариб олдим. Ранги қордек оқариб кетган эди.

– Нима қилганинг бу, болакай! – дедим нафасим тиқилиб. – Нега илон билан гаплашиб ўтирибсан?

Шундай деб, унинг доимий йўлдоши – тилларанг шарфини бўйнига тақиб қўйдим, юз-кўзини ювиб, мажбуран сув ичирдим. Аммо бошқа бирор нарсани сўрашга юрагим дов бермади. У менга синчиклаб тикилди-да, бўйнимдан маҳкам қучди. Юрагининг ярадор қушдек бетоқат типирчилаётганини яққол эшитиб турардим.

– Ниҳоят машинангни тузатиб олибсан, жудаям хурсанд бўлдим, – деди у. – Энди бемалол уйингга қайтишинг мумкин...

– Шошма, сен буни қаёқдан билдинг?!

Чунки, барча балоларни доғда қолдириб, самолётимни тузатишга муваффақ бўлганимни айтмоқ учун эндигина оғиз жуфтлаган эдим-да!

У, саволимни одатдагидек жавобсиз қолдириб, шундай деди:

– Мен ҳам бугун уйимга қайтаман. – Кейин ғамгин оҳангда қўшиб қўйди: – Лекин менинг сафарим сеникидан узоқроқ... сеникидан қийинроқ...

Буларнинг барчаси алланечук ғалати эди. Мен уни худди гўдак боладек маҳкам бағримга босиб турардим-у, лекин, назаримда, у гўё оғушимдан сирғалиб чиққанча бўшлиққа сингиб кетаётгандек туюларди, уни тутиб қолишга ўзимни ортиқ қодир эмасдек ҳис қилардим...

У олис-олисларга ҳорғин, ўйчан термиларкан:

– Менда сенинг кўзичоғинг қолади. Қутичам. Нўхта ҳам... – деди, деди-ю ғамгин кулимсираб қўйди.

Мен узоқ кутдим. У гўё аста-секин ўзига келаётгандек эди.

– Бирор нарсадан қўрққанга ўхшайсан, болакай...

Қўрқмай ҳам бўладими! Аммо у оҳистагина кулимсиради:

– Бугун кечқурун бундан баттар қўрқсам қорак...

Муқаррар фалокат туйғуси тагин вужуд-пужудимни музлатиб, карахт қилиб ташлади. Наҳот, наҳотки, унинг жарангдор кулгисини қайта эшитмасам? Ахир, бу кулги мен учун саҳродаги покиза булоқ билан баробар-ку!

– Болакай, кулгингни соғиндим, бир кулгин...

Аммо у бунга жавобан:

– Бугун бир йил тўлади, – деди. – Юлдузим бир йил аввал мен қулаб тушган жойга роса рўбарў келади...

– Менга қара, болакай, ахир, буларнинг барчаси – илон ҳам, юлдуз билан учрашув ҳам аҳмоқона бир туш-ку, тўғрими?

Бироқ у гапимга индамади.

– Энг асосий нарса – кўз билан кўриб бўлмайдиган нарса... – деди у.

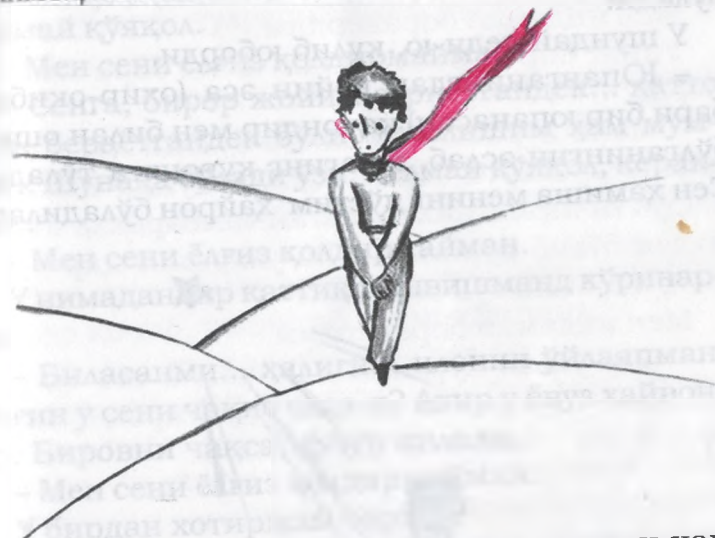
– Ҳа, албатта.

– Бу ҳам худди гулга ўхшайди. Агар олис юлдузлардан бирида ўсадиган гулни яхши кўрсанг, кечаси осмонга боқиб ҳузур қиласан. Кўз ўнгингда жамики юлдузлар гулдек очилиб ётади...

– Албатта...

– Кечаси юлдузларга термиласан. Менинг юлдузим бениҳоя кичкина, уни сенга кўрсатолмайман. Шундай бўлгани тузук. У сен учун ос-

мон тўла юлдузнинг бири бўлиб қолгани маъқул. Шунда сен осмонга боқишни яхши кўриб қоласан... Жамики юлдуз сенга ошно бўлиб қолади. Кейин, мен сенга нимадир совға ҳам қилмоқчиман... – У шундай деб кулиб юборди.

– Эҳ, болакай, болакай, кулгиларингни қанчалар яхши кўришимни билсанг эди!

– Сенга бермоқчи бўлган совғам ҳам мана шунда...

– Йўғ-э?

– Ҳар кимнинг ўз юлдузи бор. Баъзиларга, айтайлик, сарбону сайёҳларга – улар йўл кўрсатувчи, баъзиларга эса шунчаки митти шуъла, холос, олимларга – ечиш лозим бўлган масала, мен кўрган корчалонга эса – олтин бўлиб кўринадилар улар. Аммо бу одамларнинг барчаси учун юлдузлар безабон. Сенинг юлдузларинг эса бутунлай ўзгача бўлади...

– Ўзгача дейсанми?
 – Кечалари осмонга боқасану мен яшайдиган, менинг кулгим янграётган юлдузларнинг барчаси жилмайиб кулаётгандек туюлади. Ҳа, сенинг табассум қила оладиган юлдузларинг бўлади!

У шундай деди-ю, кулиб юборди.

– Юпанганингдан кейин эса (охир-оқибат бари бир юпанасан) қачондир мен билан ошпа бўлганигни эслаб, юрагинг қувончга тўлади. Сен ҳамиша менинг дўстим ҳайрон бўладилар.

Сен бўлса уларга: «Ҳа, ҳа, мен доимо юлдузларга боқиб хуш-хандон куламан!» дейсан. Улар эса сени ақлдан озиб қолдимикан, деб гумон қилишади... Кўрдингми, қандай чатоқ ҳазил бошладим сен билан...

У яна қўнғироқдек товуш билан кулиб юборди.

– Гуё юлдузнинг ўрнига сенга бир шода жангдор қўнғироқ совға қилгандек бўлдим...

Яна хандон ташлаб кулди, сўнг тагин жиддий тортди:

– Биласанми... бутун кечаси... йўқ, яхшиси келмай қўяқол.

– Мен сени ёлғиз қолдирмайман.

– Сенга, бирор жойим оғриётгандек... ҳатто жон бераётгандек бўлиб туюлишим ҳам мумкин. Шунақа бўлади ўзи. Келмай қўяқол, керакмас.

– Мен сени ёлғиз қолдирмайман.

У нимадандир қаттиқ ташвишманд кўринарди.

– Биласанми... ҳалиги... илонни ўйлаяпман. Тагин у сени чақиб олса-я? Ахир у ёвуз ҳайвонку. Бировни чақса, ҳузур қилади.

– Мен сени ёлғиз қолдирмайман.

У бирдан хотиржам тортди:

– Ҳа, айтмоқчи, унинг заҳри икки кишига етмайди...

Кечаси унинг қандай туриб кетганини сезмай қолибман. У сассиз-шарпасиз сирғалиб кетиб қолган эди. Ниҳоят, уни қувиб етганимда, у жадал, дадил одам отиб борарди. Мени кўриб:

– Ҳа, сенмисан... – деди, холос,

Сўнгра аста қўлимдан тутди-ю, алланимадан чўчигандек дарров тортиб олди:

– Бекор келяпсан мен билан. Ахволимни кўриб қийналасан. Назарингда ўлаётгандек кўринаман, лекин бу ёлғон бўлади...

Мен индамай боравердим.

– Биласанми... йўлим ниҳоятда олис, жисминим эса ниҳоятда оғир. Мен уни олиб кетолмайман. Мен индамай боравердим.

– Бу худди эски қобиқни ташлагандек бир гап. Ҳеч бир қайғурадиган жойи йўқ бунинг. Мен индамай боравердим.

Унинг бир оз руҳи тушди, аммо бари бир зур берди:

– Мана кўрасан, жуда соз бўлади ҳали. Мен ҳам юлдузларга термиламан. Шунда жамики юлдуз гичирлаб айланадиган чамбаракли кўҳна қудуқ бўлиб кўринади. Ва уларнинг ҳар бири менга ичгани сув беради...

Мен индамай боравердим.

– Бир ўйлаб кўргин-а, қанчалик соз бўлади ўшанда! Сенда беш миллион кўнгиروق бўлади, менда эса – беш миллион булоқ...

У бирдан жимиб қолди – бўғзига йиғи тиқиб келди.

– Мана, етиб ҳам келдик. Қўй энди мени, буғзига ўзим борай.

Шундай деб қум узра бемажол чўкди – юрагини қўрқув чулғади. Хиёл ўтгач, секингина шивирлади:

– Биласанми... гулим... мен гулимга жавобгарман. Чунки у шунчалар заиф, ночорки! Содолигини айтмайсанми? Ўзини ҳимоя қилмоққа тўрттагина арзимас тиканидан бошқа нарсаси йўқ...

Мен ҳам қумга мук тушдим, оёқларимдан мадор қочиб, чалишиб кетмоқда эдим.

– Мана... тамом энди... – деди у.

Бир лаҳза тек қолди-ю, сўнг ўрнидан турди. Бир қадам илгари босди...

Мен эса ҳамон жойимдан қўзғалоқмас эдим.

Оёқлари остида гўё сариқ яшин чақнагандек бўлди, бир дақиқа қотиб қолди. Йиғламади, бўзламади. Сўнг худди болта урилган дарахтдек оҳиста қулади: на бир шарпа, на бир сас... Илло, қум зарралари тик этган товушни ҳам ютиб юборади-да.

XXVII

Мана, ўшандан буён етти йил ўтди... Ҳанузгача бу ҳақда бирор кимсага чурқ этиб оғиз очганим йўқ. Қайтиб келганимда, дўстларим мени тагин эсон-омон кўриб севиндилар, бироқ кўнглим бениҳоя ғаш эди, сўраган одамга:

– Чарчабман шекилли... – деб қўяқолардим.

Лекин, аста-секин бари бир юпана бошладим. Батамом эмас, албатта. Бироқ шу нарса ни яхши биламанки, у ўз сайёрасига қайтиб кетган, чунки тонг ёришгач, қум устида жасадини кўрмадим. Унинг жисми унчалик оғир ҳам эмасди-да.

Кечалари юлдузларга қулоқ тутиб ўтиришни яхши кўраман. Гуё беш миллион қўнғироқ шодумон жиринглаётгандек...

Лекин, буни қарангки, қўзичоққа нўхта чиқиб бераётганимда, тасмачасини унутган эканман. Энди Кичкина шаҳзода уни қўзичоққа тақа олмайди. Шу боис гоҳ-гоҳ ўзимдан сўрайман: у ёқда, дўстимнинг сайёрасида аҳвол қалай экан? Тагин қўзичоқ гулни еб қўйган бўлса-я?

Баъзан эса ўзимга-ўзим; «Йўғ-э, ундай эмасдир! Кичкина шаҳзода кечасилари феруза гулни шиша қалпоқ билан ёпиб қўярди, қўзичоққа ҳам кўз-қулоқ бўлиб турса керак», деб таскин бераману бирдан қувониб кетаман. Шунда юлдузлар ҳам оҳиста жилмайиб кулаётгандек туюлади.

Гоҳида эса: «Баъзан нимадир хотирдан фаромуш бўлади-ку, ахир... Унда, ҳар нима бўлиши мумкин! Борди-ю, Кичкина шаҳзода бир куни шиша қалпоқни эсидан чиқариб қўйса ё қўзичоқ кечаси сездирмай қутичасидан чиқиб кетиб қолса-я...» деб ўйлайман ваҳимага тушиб. Шунда осмондаги қўнғироқларим ҳам унсизгина йиғлаётгандек туюлади...

Буларнинг барчаси алланечук ақл бовар этмайдиган сирли ҳодисалардир. Аминманки, сиз-

ти ҳам, Кичкина шаҳзода ни яхши кўриб қолган бошқа ҳар қандай одамга ҳам, худди мен каби, коинотнинг аллақайси бурчагида биз ҳеч қачон кўрмаган бир қўзичоқ бизга нотаниш бир гулни еб қўйган-қўймагани асло бари бир бўлмаган керак; дунёнинг кўзимизга қандай кўриниши ана шунга жуда-жуда боғлиқ...

Бошингизни кўтариб, бепоён осмонга боқинг. Сўнгра ўзингиздан: «Ўша феруза гул омон бормикан? Бордию қўзичоқ уни еб қўйган бўлса-я?» деб сўранг. Ана шунда кўрасиз – олам кўз ўнгингизда буткул бошқача жилвалана бошлайди...

Ва бирорта катта одам бунинг қанчалар муҳим эканини ҳеч қачон тушуна олмайди!

Бу ер, менингча, дунёдаги энг гўзал ва энг ҳасратли макон бўлса керак. Саҳронинг бу кимсасиз парчаси сал юқорида ҳам тасвирланган эди, аммо уни яхшироқ кўриб олишингиз учун яна қайтадан чизмоқчиман. Худди шу жойда Кичкина шаҳзода Ер юзида биринчи бор пайдо бўлган, кейин худди шу жойда гойиб бўлган эди. Диққат билан қараб эслаб қолинг, агар қачонлардир Африкага, саҳрога бориб қолсангиз, бу жойни танишингиз осон бўлади. Мабодо шу ердан ўтар бўлсангиз, ўтиниб сўрайман, мана шу юлдуз остида бир нафас тўхтанг! Бордию шу пайт тилларанг сочли бир бола ёнингизга келиб, қўнғироқдек товуш билан кула бошласа, бирорта саволин-

гизга жавоб бермаса, ўйлайманки, кимга дин
келганингизни албатта сезсангиз керак.
Ўшанда, сиздан ўтиниб сўрайман, дардли о
лимга юпани бериш эсингиздан чиқмасин
унинг қайтиб келганини менга зудлик билан
хабар қилинг.

ИСТЕҲКОМ¹

Мен тарбиячиларни ҳузуримга чақириб,
уларга қарата дедим:

– Сизларнинг вазифангиз мурғак қалбларда-
ги инсонни поймол этиб, фақатгина ўз инида
яшашга мослашган қумурсқаларга айлантириш
эмас. Чунки инсон мияси маълумотлар билан
қай даражада тўлдирилгани мен учун муҳим
эмас. Энг муҳими — инсоннинг инсон бўлиши.
Мен инсон саодати ҳақида сўроқламайман, бал-
ки қандай одам бахтли бўлиши билан қизиқа-
ман. Ўтроқ қабилаларнинг тўкин-сочинликда
яшаш-яшамаслиги ҳам мен учун муҳим эмас.

Сизлар инсонларни моҳияти қуруқ бўшлиқ-
дан иборат формулалар билан эмас, балки ҳар
қандай схемалар ўрнини босувчи образ билан
тўйинтирмоғингиз даркор.

Сизлар тарбияланувчиларнинг у ёки бу маш-
ғулотга бўлган лаёқатига қараб ҳукм чиқарманг.
Чунки лаёқатидан қатъи назар, тинимсиз меҳ-
нат қилган инсон бошқалардан кўра олдинлаб
кетади ва кўпроқ ютуққа эришади. Доимо му-
ҳаббатни асосий мезон қилиб олинг.

Сизлар ўз шогирдларингизда кўникма ҳосил
қилиш устида эмас, балки инсон бўлиши ҳақида
шундай қайғурингки, ёғоч йўнаётган ўқувчин-
гиз қалби номус ва садоқат руҳи билан тўйин-

¹ Антуан де Сент-Экзюпери. Истеҳком / А.Қосимов тар-
жимаси // «Ўзбекистон адабиёти ва санъати», 2002 йил
49-сон.

син. Ана шунда у ёғочга бошқача меҳр билан ишлов беради.

Сизлар мурғак қалб соҳибини иззат-икромдан бохабар этинг. Чунки истехзо кишиларнинг эрмагидир.

Инсонларнинг моддий бойликлар билан алоқаларига тўсқинлик қилинг. Кичкина одамда инсонни тарбиялар экансиз, уни маънавий бойликларга ошно этинг. Илло, бусиз қалб тошга айланиб қолур.

Сизлар болаларни фикрлашга ва ибодатга ўргатинг. Бундан қалблар янада улғувор ва саний бўлажак. Қалбларни муҳаббат билан синанг. Илло, муҳаббат ўрнини боса олувчи нарсаси борми? Фақат ўз-ўзини севиш эса муҳаббатнинг аксидир.

Бир қарашда, инсонга ҳатто бутун бошли шаҳарга фойда келтираётган бўлиб туюлса-да, сотқинлик ва ёлғонни аёвсиз жазоланг. Садоқатнинг биргина кўриниши минглаб юксак эътиқодларни кашф этади. Чунки инсон бир вақтнинг ўзида ҳам садоқатли, ҳам бошқаларга нисбатан садоқатсиз бўла олмайди. Асл садоқатли киши барча соҳада ва ҳар қандай вазиятда садоқат кўрсатади. Бироқ ҳамкор биродари бўлган кишига нисбатан хоинлик қилган зот садоқатли бўла олмайди...

Сизлар комилликка йўналтирилган дидни тарбия қилмоғингиз зарур. Илло, ҳар бир иш Яратганга яқинлашувдир. Бу ҳаракат ўлим билангина ўз интиҳосини топгай.

Сизлар кечиримлилик ва меҳр-шафқатдан сабоқ беришингиз зарур эмас. Чунки бу сифат-

ларни нотўғри талқин этиш зиён етказувчи иллатлар олдида тиз чўкишга олиб келиши мумкин. Лекин фақатгина инсоннинг инсон билан ҳамкорлиги воситасида амалга ошувчи ҳамма-нинг ҳамма билан ҳамкорлигини тарғиб этинг. Ана шунда жарроҳ оддий ишчини даволаш учун ҳам саҳролар оша ошиқади. Илло, уларнинг ҳар бир нафари ҳам бутун бир кеманинг дарғасидир.

* * *

Ўзгаларга ёқишни истовчилар қаттиқ янгилади. Бундай зотлар ҳар қандай истакни бажо келтиришга шошиладилар. Улар ҳақида бошқача тасаввурга эга бўлишлари илинжида ҳар қадамда сотқинликка йўл қўядилар. Бундай на шакли-шамойили, на умуртқаси йўқ ме-дузаларнинг менга кераги йўқ. Мен жирканиб уларни дунёга келтирган бадбўй балчиқ томон итқитаман. Одам бўлгач – келаверинглар.

Аёл зоти севишини билдириши учун сояси ва акс-садосига айланишга рози бўлган эркакдан нафратланади. Ўз акси билан сўзлашишнинг кимга ҳам қизиғи бор. Менга сенинг истехком сингари мустаҳкамлигинг зарур. Зеро, ҳар бир тошингдан сенлигинг билиниб турсин.

ГЕНЕРАЛ Х.ГА ЖЎНАТИЛМАГАН МАКТУВДАН

Уч юз йил муқаддам инсонлар шундай сени олганларки, ҳатто муҳаббатни деб бир умр таркидунё қилишган. Бизнинг давримизда баъзилар ўз жонига суиқасд қилмоқда. Лекин уларнинг изтиробларини қаттиқ тиш оғриғи билан қийёслаш мумкин, холос. Зеро, бу изтиробнинг муҳаббат билан ҳеч қандай алоқаси йўқ...

Урушда мени ўлдиришадими, йўқми – бунинг мен учун фарқи йўқ. Бироқ мен севганлардан нималар омон қолади? Мен фақат инсонларнинг гина назарда тутмаяпман, балки анъаналар, такрорланмас ранглар ва қандайдир илоҳий маънавий шуълани назарда тутмоқдаман. Мен учун энг муҳими – уларнинг жойлашиш тартиби. Цивилизация – бу буюмлар ўртасидаги кўзилғамас алоқалардир. Чунки бу алоқалар буюмларнинг гина қамраб олмайди, балки улар орасидаги кўз илғамас муносабатларга ҳам тааллуқли бўлади.

Оммавий ишлаб чиқариш натижасида сонсаноксиз ажойиб мусиқа асбобларига эга бўлишимиз мумкин. Лекин уларда куй ижро этувчи созандаларни қаердан оламиз?..

АНТУАН ДЕ СЕНТ-ЭКЗЮПЕРИНИНГ ҲИКМАТЛАРИ

Агар биров сени деб бошқага хиёнат қилса, у билан дўстлашма, эртами-кечми бошқа биров учун сенга ҳам хиёнат қилади.

Ҳеч қачон сабрингни йўқотма, бу эшикни очувчи сўнгги калитдир.

Яшаш учун арзигули нарса учун ўлишади.

Дўстлар ва севимли кишиларни синаманг, улар барибир синовга бардош бера олмайдилар.

Севги, бу бир-бирини кўриш эмас, балки биргаликда бир хил йўналишга қарашдир.

Қалб билангина кўрмоқ мумкин, кўз билан асосийларини кўриб бўлмас.

Кўзлар ожиз, юрак билан излаш лозим.

Ҳақиқий муҳаббат эвазига ҳеч нарса кутмасликдан бошланади.

МУНДАРИЖА

Антуан де Сент-Экзюпери – ўлимларни доғда қолдирган, учувчи ва файласуф адиб (Акмал Саидов)	3
КИЧКИНА ШАҲЗОДА (Хайриддин Султонов таржимаси)	21
ИСТЕҲКОМ (Абдуғопир Қосимов таржимаси)	119
Генерал Х.га жўнатилмаган мактубдан	122
АНТУАН ДЕ СЕНТ-ЭКЗЮПЕРИНИНГ ҲИКМАТЛАРИ ..	123
Антуан де Сент-Экзюпери ҳаёти ва ижодининг муҳим саналари	131
Антуан де Сент-Экзюперининг асосий асарлари	137

Адабий-бадиий нашр

АНТУАН ДЕ СЕНТ-ЭКЗЮПЕРИ

КИЧКИНА ШАҲЗОДА

Муҳаррир
Жавлонбек АБДАЛНИЯЗОВ

Мусаҳҳих
Муҳаббат МЕНҒНОРОВА

Бадий муҳаррир
Уйғун СОЛИҲОВ

Компьютерда саҳифаловчи
Феруза БОТИРОВА

Техник муҳаррир
Сурайё АҲМЕДОВА

Босишга 28.02.2014 й.да рухсат этилди.
Бичими 84x108 1/32.

Босма тобоғи 4,375. Шартли босма тобоғи 7,35.
Гарнитура «Bookman Cyr+Uzb». Офсет қоғози.
Адади 5000 нуска. Буюртма № 8.
Баҳоси келишилган нархда.

«Янги аср авлоди» НММда тайёрланди ва чоп этилди.
Лицензия рақами: AI № 198, 2011 йил 28.08 да берилган.

Мурожаат учун телефонлар:

Нашр бўлими – 278-36-89;
Маркетинг бўлими – 128-78-43. факс – 273-00-14;
e-mail: yangiasravlodi@mail.ru

Ҳар қандай асарнинг моҳияти китоб ҳолида мукамалроқ бўлади. Экранларимизда такрор-такрор кўрган саргузаштларни нашр этишдан мақсадимиз олий. Токи, фарзандларимиз китобга ошно, маънавияти теран, зеҳни ўткир, қалби уйғоқ бўлсин.

Линдгрэн

«БОЛАКАЙ ВА КАРЛСОН»

84x108 1/32 224 бет

Юмшоқ муқовада

Қадим замонда одамлар отда юришарди. Ўша замонлар ҳақида ҳикоя қилувчи эртақдаги боланинг ғозда учиши табиийдир. Астрид Линдгрэн китобидаги болага ўхшаш кичкина одамча – Карлсон ғозда учмайди, ҳатто самолёт ёки вертолётда учмайди, балки «ўз-ўзидан» учади. «Қорнидаги кнопкани босса бас, дарров ишга тушади. То паррак айланиб кетмагунча, яъни бир дақиқача Карлсон жойидан қимирламай туради, бироқ мотор бор кучи билан ишлаганидан кейин Карлсон осмонга кўтарилади-ю, сал чайқалиб уча бошлайди. Гуё катта бир ишда ишлайдиган директордай ўзини мағрур тутади». Бизнинг Карлсон шундай қаҳрамон. У билан танишгингиз келяптими? Унда китоб мутолаасига шошилинг.

Пауло Козло

“АЛКИМЁГАР”

84x108 1/32 184 бет

Юмшоқ муқовада

Ўз тақдиримиз ўз қўлимиздами? Мисни олтинга айлантирадиган Алкимёгар, умумбашар тили, тақдир тошлари асида мавжудми? Орзулар, муҳаббат бу йўлда бизга ёрдам берадими ёки аксинча... Асар мана шулар ҳақида рамзий бир шаклда ҳикоя қилади.

Жалолиддин Румий

“ИЧИНДАГИ ИЧИНДАДИР”

84x108 1/32 420 бет

Юмшоқ муқовада

“Ичиндаги ичиндадур” Мавлоно Жалолиддин Румийнинг турли мажлисларда билдирган ўтлуғ фикрларидан таркиб топган. Сиз ушбу рисолаи ўқиб, инсон ва олам, онг ва борлиқ, инкор ва исбот, ҳаёл ва амал сингари фалсафий тушунчаларнинг асл моҳиятини англайсиз. Ва ҳамма нарса Ўзингизда, ҳамма нарса Ўзингиздан эканлигига яна бир бор иймон келтирасиз.

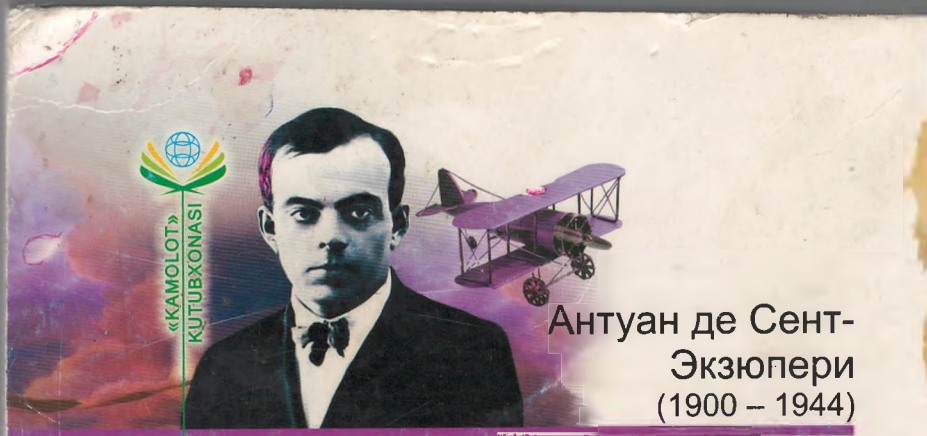
- 3450 -

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI O'LY VA O'RTA
MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI CHIRCHIQ DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

AXBOROT RESURS MARKAZI

Фулқадимов Дилорзо
12/1 4 кўра 57А

Мавлоно Румий
Алкимёгар

Антуан де Сент-Экзюпери (1900 – 1944)

XX аср француз адабиётининг йирик намояндаларидан бири, моҳир учувчи, шоир ва адиб, ёшу қарининг севимли асари “Кичкина шахзода”нинг муаллифи.

1900 йилда Франциянинг Лион шаҳрида, қадимий аристократ оиласида дунёга келган.

10 ёшида Ман шаҳрида коллежда, кейин Швейцарияда ва Парижда ўқиган. 12 ёшида машҳур француз учувчисининг самолётида осмонга кўтарилиб, учувчи бўлишни орзу қилади. 1919 йилда Антуан Париждаги Санъат мактабининг архитектура бўлимига ўқишга кириб, икки йилдан сўнг, 1921 йилда армия сафига чақирилади.

1944 йилнинг 31 июлида Сент-Экзюпери Корсика оролидаги Борго аэродромидан Франциянинг жанубига разведкага учган ва қайтиб келмаган.

Антуан де Сент-Экзюперининг асарлари дунёнинг 200 тилига таржима қилинган. “Учувчи” (1926), “Жанубга хат” (1929), “Тунги парвоз” (1931), “Башар сайёраси” (1939), “Ҳарбий учувчи” (1942), “Кичкина шахзода” (1943), “Истехком” (1948), “Ёшлик мактублари” (1953) каби асарлар Антуан де Сент-Экзюперини бадий адабиёт олдидagi улкан хизматларидандир. Ва бу асарлар ўз ўқувчилари томонидан ҳамиша севиб мутолаа қилинади.

ISBN 978-9943-27-233-0

9 789943 272330